

ДОКЛАД

**АНАЛИЗ ЗА ИЗГРАЖДАНЕ, ПОДОБРЯВАНЕ И РАЗНООБРАЗЯВАНЕ
НА ВЪЗМОЖНОСТИТЕ ЗА РАЗВИТИЕ НА ТУРИЗМА И
ПРЕДСТАВЯНЕ НА КУЛТУРНО-ИСТОРИЧЕСКОТО НАСЛЕДСТВО
ЧРЕЗ ПРОЕКТИ КЪМ СТРАТЕГИЯТА ЗА ВОМР
НА МИГ ПЕЩЕРА-БРАЦИГОВО.**

СЪДЪРЖАНИЕ

1. Резюме за вземащите решения
2. Методология, обхват и информационен хоризонт
3. Териториален профил, природен и културен капитал
4. Паралелен анализ на Пещера и Брацигово и пространствен модел
5. Туристическо търсене, статистика и икономическа стойност
6. Интегрирани туристически продукти и маршрути
7. Дигитална, информационна и интерпретативна система
8. Проектно портфолио, инвестиционна логика и финансиране
9. Екологична устойчивост, носимоспособност и климатичен риск
10. Управление, мониторинг и план за изпълнение
11. Достъпност, качество и партньорска мрежа
12. Позициониране, маркетинг и местна добавена стойност
13. Рискове, условия за приложимост и критерии за приемане
14. Заключение и управленски препоръки
15. Източници, верификация и технически приложения

1. Резюме за вземащите решения

1.1. Резюме за вземащите решения

Територията на МИГ „Пещера – Брацигово“ има ресурс за развитие на разпознаваема малка дестинация в северните склонове на Западните Родопи, но този ресурс към момента е по-силен като съвкупност от отделни обекти, отколкото като интегриран туристически продукт. Основният потенциал не е в създаването на още изолирани атракции, а в свързването на природното наследство, възрожденската архитектура, локалната история, планинските територии, селата, събитията и местните услуги в обща система с ясна пространствена логика, единни стандарти и измерими резултати.

Пещера и Брацигово не следва да се разглеждат като конкуриращи се туристически центрове. Пещера има по-компактна урбанизирана структура, по-силен обслужващ капацитет и природна атракция с национална разпознаваемост – пещера „Снежанка“, както и връзка към планинското селище Св. Константин. Брацигово има по-разпръсната селищна система, силно изразена възрожденска и строителна идентичност, значим музеен и архитектурен ресурс, планинските ядра Равногор и Атолука и по-голяма териториална база за природен, селски и бавен туризъм.

Предлага се модел „две ядра – една дестинация“, при който Пещера и Брацигово са основни входни и обслужващи центрове, а природните, културните и селските ресурси се организират в тематични коридори и маршрути. Ключовият управленски инструмент е единен цифров туристически слой на МИГ – ГИС база данни с паспорти на обектите и маршрутите, информация за достъпност, собственост, режим на опазване, сезонност, рискове, услуги и състояние на инфраструктурата.

Стратегически въпрос	Извод	Управленска посока
Какво отличава територията?	Карст, горски и планински ландшафт, възрожденска архитектура, революционна история и строителни традиции.	Обща марка, основана на „природа + майсторство + памет“.
Къде е основният дефицит?	Фрагментирано предлагане, неравномерна инфраструктура и недостатъчно продуктово свързване.	Маршрути, стандарти, цифрова карта и общо управление на туристическата информация.
Какъв туризъм е подходящ?	Малък и среден мащаб; културен, природен, образователен, пешеходен, вело, семеен, събитийен и селски.	Целогодишно портфолио с нисък екологичен отпечатък и по-дълъг престой.
Как да се измерва успехът?	Не само брой посетители.	Престой, посещение на повече от един обект, местен разход, сезонност, удовлетвореност и състояние на ресурсите.

2. Методология, обхват и информационен хоризонт

2.1. Предмет, цели, обхват и методология

2.1.1. Предмет и цел

Предмет на разработката е туристическият потенциал на територията на МИГ „Пещера – Брацигово“ и възможностите за неговото устойчиво, пространствено координирано и икономически приложимо развитие. Целта е да се създаде аналитична и проектна основа, която може да се използва при изпълнение на СВOMP 2023–2027, при бъдещо програмиране, кандидатстване за финансиране, подготовка на общински инвестиционни програми и възлагане на последващи специализирани проучвания.

2.1.2. Информационен хоризонт и източници

Използвани са предоставените материали примерният доклад за община Самоков и Стратегията за ВОМР на МИГ „Пещера – Брацигово“ както и официални публични източници на НСИ, Министерството на туризма, Министерството на културата, общините и други компетентни институции. Крайната дата за включване на факти и данни е 30.06.2026 г. При различни стойности в документи от различни години приоритет се дава на по-новите официални данни.

2.1.3. Методология

- териториален анализ на селищна мрежа, достъпност, природни ограничения и публична инфраструктура;
- ресурсен анализ на природни, културни, събитийни и нематериални ресурси;
- паралелен сравнителен анализ на Пещера и Брацигово с еднакви критерии;
- анализ на функционалната допълняемост между двете общини;
- анализ на дефицитите в инфраструктура, информация, услуги, достъпност и управление;
- продуктов подход – преобразуване на ресурсите в конкретни преживявания;
- екологичен филтър – режими, чувствителност, носимоспособност и климатични рискове;
- индикаторен подход – възможност за измерване на резултатите.

2.1.4. Ограничения

Публично достъпната туристическа статистика не предоставя за всеки показател и всяка година достатъчно надеждна общинска разбивка за малки територии. Поради това не се въвеждат приблизителни стойности там, където липсва проверима база. Предлага се собствена система за базова инвентаризация и мониторинг на МИГ.

3. Териториален профил, природен и културен капитал

3.1. Териториален и пространствен профил

МИГ „Пещера – Брацигово“ обхваща две общини в област Пазарджик. В СВОМР общата площ е 364,43 km² – 135,43 km² за община Пещера и 229 km² за община Брацигово. Територията е преход между Горнотракийската низина и Западните Родопи, което създава разнообразие на релеф, ландшафт и типове населени места.

СВОМР използва население към 31.12.2020 г. от 17 329 души за Пещера и 8 349 души за Брацигово. Окончателните данни на НСИ, публикувани през април 2026 г., показват продължаващ демографски спад. Средногодишното население за 2025 г. е 14 273 души за община Пещера и 7 040 души за община Брацигово. Тенденцията има пряко значение за туризма – ограничен местен трудов ресурс и необходимост туристическите дейности да подкрепят, а не да заместват, местната икономика.

Показател	Пещера	Брацигово	Значение
Териториална структура	Компактна; доминиращ градски център.	По-голяма и разпръсната селищна мрежа.	Различен модел на обслужване и маршрути.
Релеф	Преход към планински територии; карст и горски ландшафт.	Хълмисто-планински профил; значителни горски площи.	Основа за природен и активен туризъм.
Основен образ	„Снежанка“, Пещера, Св. Константин.	Възрожденско Брацигово, Равногор, Атолука.	Висока продуктова допълняемост.
Средногодишно население 2025	14 273	7 040	Изисква реалистичен модел за кадри и услуги.

Достъпността е конкурентно предимство поради близостта до Пазарджик, Пловдив и автомагистрала „Тракия“. Последната отсечка до част от природните и планинските обекти обаче е по-бавна и с различно

качество. Туристическата информация следва да показва реално време за придвижване, паркиране и пешеходен достъп.

3.2. Природен капитал, екологични ограничения и климатична устойчивост

СВОМР посочва 6 067,3 ha горски територии в община Пещера и 11 432,41 ha в община Брацигово. Горите са ресурс за рекреация и активен туризъм, но имат екосистемни функции и са чувствителни към пожар, ерозия, отпадъци и нерегламентирано движение.

3.2.1. Пещера

Сред ключовите природни ресурси са природната забележителност „Пещера Снежанка“, части от резерват „Купена“, защитените местности „Грамадите“ и „Тъмра“ и територии от Натура 2000. СВОМР посочва защитени зони BG0002063 „Западни Родопи“, BG0002057 „Бесепарски ридове“, BG0000254 „Бесепарски възвишения“ и BG0001030 „Родопи – Западни“.

Пещера „Снежанка“ е благоустроен и разпознаваем обект, включен в 100-те национални туристически обекта. Официалната информация на Министерството на туризма посочва дължина 145 m, богато разнообразие от пещерни образувания и присъствие на четири вида прилепи. Следователно управлението на посещенията трябва да съчетава преживяване и природозащитен режим.

3.2.2. Брацигово

СВОМР идентифицира осем защитени територии: „Атолука“, „Винище“, „Грамадите“, „Корията“, резерват „Купена“, „Находище на атинска мерендера“, „Находище на стояново лютиче“ и „Тъмра“. Този ресурс е подходящ за нискоинтензивен природен и образователен туризъм при ясни трасета, режими и контрол на натоварването.

3.2.3. Принципи

Принцип	Практическо приложение
Избягване преди компенсиране	Проверка за конфликт с режими и местообитания преди проектиране.
Концентриране на натоварването	Устойчиви трасета и ясни входни туристически точки.
Минимална инфраструктура	Само необходимите и поддържани съоръжения.
Климатична адаптация	Сянка, вода, противопожарна информация и сезонни ограничения.
Мониторинг	Периодична проверка на ерозия, отпадъци, повреди и натоварване.

3.3. Културно-исторически и нематериални ресурси

СВОМР отчита девет читалища на територията на МИГ и изрично посочва, че част от културния календар има потенциал да привлича гости, но е необходима промяна в подхода към провеждането и маркетинга на събитията. Това е важен извод: събитията трябва да бъдат свързани с престой, местни услуги и тематични маршрути, а не да функционират като изолирани дати.

3.3.1. Пещера

За Пещера е подходящ модел на компактна градска културна разходка, свързваща исторически, религиозни и обществени обекти с централната публична среда и местни услуги. Основната инвестиция следва да бъде в интерпретация, навигация и съдържание, а не непременно в нови обекти.

3.3.2. Брацигово

Брацигово има национално отличима ниша строителното майсторство и възрожденската архитектура. ПИРО на общината посочва праисторически и антични селища, тракийски могили, архитектурни обекти и комплекси и над 20 000 фондови единици в историческия музей като част от наследството. Музейните

експозиции и Брациговската архитектурна школа позволяват продукт, който разказва за разпространението на местното строително знание извън града.

Международният форум „Брацигово Каменният поток на времето“, започнал през 2021 г., свързва наследството със съвременни архитекти, реставратори, инженери, музеи и университети. Това е база за специализиран образователен и професионален туризъм и за целогодишни формати извън датите на форума.

3.3.3. Селата

Селата не следва да бъдат представяни по един и същи модел. За всяко населено място трябва да се определи реална функция – вход към маршрут, местна храна, културна спирка, панорамна точка, събитие или база за престой. Където няма достатъчно ресурс, не е необходимо изкуствено създаване на атракция.

3.4. Туристическа инфраструктура, достъпност и продукт

Качеството на дестинацията се определя от цялата верига: информация – пристигане – паркиране/транспорт – ориентация – посещение – храна – настаняване – следваща активност – обратна връзка. Слабост в един елемент може да обезцени силен обект.

За пещера „Снежанка“ официалната информация посочва автомобилен достъп до малък паркинг и последващо приблизително 30-минутно пешеходно изкачване. Тази „последна миля“ трябва да бъде комуникирана предварително чрез време, трудност, настилка, денивелация, наличие на сянка и ограничения за хора с намалена подвижност.

Св. Константин има ясно изразена сезонна рекреационна функция. Общинска заповед за летния сезон през 2025 г. ограничава строителните дейности между 15 юли и 30 август с цел спокойствие на жителите и посетителите. Това показва необходимостта туристическата политика да включва и управление на шум, строителни дейности, трафик и качество на публичната среда.

3.4.1. Необходим базов инвентар

Група	Минимални полета
Обекти	координати, собственост, оператор, режим, работно време, контакти, достъпност
Настаняване	тип, капацитет, сезонност, категория, населено място, групи
Маршрути	трасе, дължина, денивелация, време, трудност, настилка, маркировка, риск
Услуги	храна, вода, санитарни възли, паркинг, велосипеди, медицинска помощ
Събития	дата, капацитет, организатор, целева група, транспорт/паркиране
Състояние	последна проверка, дефект, необходим ремонт, отговорна институция

3.5. Териториален инвентар и функция на населените места

За целите на бъдещото проектно програмиране е необходимо всяко населено място да бъде разглеждано според реалната му роля в туристическата система, а не по принципа „по една атракция за всяко село“. Подходът по-долу е функционален: той определя как дадено място може да участва в общия продукт и какъв тип последваща проверка е необходима преди инвестиция.

Населено място / ядро	Предварителна туристическа функция	Подходящи продукти	Необходима последваща работа
Пещера	главно обслужващо и културно ядро	градски културен маршрут; Перистеря; религиозно наследство; връзка със Снежанка	пълен инвентар на обекти и услуги; достъпност; обща навигация; пакетиране
Радилово	локална културна и общностна спирка	местни събития, читалищна дейност, селски и образователни елементи	теренна проверка на конкретните ресурси; календар; местни партньори
Капитан Димитриево	допълваща локална точка	местна история, пейзаж, кратка спирка при доказан ресурс	инвентаризация без предварително обещание за самостоятелна атракция
Св. Константин	планинско рекреационно ядро	семеина почивка, пешеходни активности, сезонна рекреация	маршрути, паркиране, вода, санитарни услуги, сезонни рискове
Брацигово	главно културно ядро	архитектура, строителна школа, музей, Априлско въстание, професионални формати	интерпретативен маршрут; дигитално съдържание; пакетиране с местни услуги
Равногор	планинско и природно ядро	пешеходен, природен, образователен и бавен туризъм (бавен туризъм)	теренен одит; входни туристически точки; режим на защитените територии; услуги
Розово	допълващо природно/селско ядро	пейзаж, локални маршрути, връзка към защитени територии при допустимост	проверка на трасета, собственост и природозащитни режими
Исперихово	локална природна и общностна точка	ботаническа интерпретация при допустимост; местни инициативи	стриктна природозащитна проверка; без насочване към чувствителни находища без режим
Бяга	транзитна и локална обслужваща функция	местни услуги и кратки спирки	инвентар на услуги и безопасни точки за спиране
Козарско	допълваща селска точка	селски пейзаж, местни продукти и общностни инициативи	проверка на реално предлагане и интерес на местни партньори
Жребичко	малко населено място с потенциал за нишов бавен туризъм (бавен туризъм)	пейзаж, архитектурна среда и местни истории при доказан ресурс	подробно теренно и културно-историческо обследване преди включване

Тази матрица не е каталог на забележителности. Тя е инструмент за приоритизиране на последващата работа. Особено при малките населени места е по-коректно първо да се установи наличният ресурс и местният капацитет, а едва след това да се формулира туристически продукт.

3.6. Категоризация на туристическите ресурси и правила за верификация

Категория	Какво се включва	Източник за окончателна проверка	Управленско значение
Недвижимо културно наследство	археологически, архитектурни, исторически обекти и комплекси	официални регистри и компетентни органи по културното наследство	режим на намеса, интерпретация, инвестиционни ограничения
Музеи и експозиции	музейни обекти, постоянни и временни експозиции	музей/община/Министерство на културата	работно време, групи, образователни програми
Религиозно наследство	църкви, параклиси и други обекти	община, съответната религиозна институция, регистри при приложимост	етикет на посещение, достъп, събития

Категория	Какво се включва	Източник за окончателна проверка	Управленско значение
Природни обекти	пещери, гори, ландшафти, природни забележителности	МОСВ/РИОСВ/официални регистри	режими, носимоспособност, сезонни ограничения
Защитени територии и Натура 2000	резервати, защитени местности и защитени зони	МОСВ, ИАОС, РИОСВ	задължителен екологичен филтър преди маршрут/инфраструктура
Нематериално наследство	традиции, занаяти, местни истории, фолклор	музеи, читалища, местни общности; документална проверка	преживявания, работилници, събития
Събития	фестивали, форуми, чествания, културни прояви	официални календари на организаторите	сезонност и генериране на посещения
Туристическа инфраструктура	маршрути, табели, паркинги, места за отдих	теренно обследване и собственик/оператор	инвестиционни дефицити и поддръжка
Частни услуги	настаняване, храна, водачи, преживявания	НТР/оператори/местен инвентар	местна икономическа стойност

4. Паралелен анализ на Пещера и Брацигово и пространствен модел

4.1. Паралелен анализ и функционална специализация

Критерий	Пещера	Брацигово	Обща възможност
Природен образ	Пещера „Снежанка“	Равногор–Атолука и защитени територии	Комбиниран природен продукт
Културен профил	Градска история и религиозни обекти	Възрожденска архитектура, строителна школа, Априлско въстание	Двудневен културен продукт
Планинска рекреация	Св. Константин	Равногор, Атолука	Обща мрежа за пешеходен и вело туризъм
Селищна структура	Компактна	Разпръсната	Пещера – обслужващо ядро; Брацигово – мрежа от преживявания
Ключов риск	Посещение само на един обект	Разпиляване на ресурсите	Пакетиране и кръстосано насочване
Ниша	Семейни и природни посещения	Културен, архитектурен, образователен, бавен туризъм (бавен туризъм)	Целогодишна обща дестинация

Пещера има потенциал да генерира първоначален поток, а Брацигово – да увеличава съдържанието и продължителността на престоя. Същевременно силният културен образ на Брацигово може да привлича специализирана публика, която да бъде насочвана към природните ресурси на Пещера. Общата политика трябва да работи двупосочно.

4.2. Пространствен модел „две ядра – една дестинация“

Елемент	Функция
Пещера	входно/обслужващо ядро; градски маршрут; връзка към „Снежанка“ и Св. Константин

Елемент	Функция
Брацигово	културно ядро; архитектурно наследство; музейни и събитийни продукти
Св. Константин	планинска рекреация, семейни и сезонни активности
Равногор – Атолука	природен, пешеходен, образователен и бавен туризъм
Селата	локални спирки, храна, събития, пейзаж, входи към маршрути
Свързващи коридори	автомобилни, вело и пешеходни връзки; обща навигация и дигитална информация

Моделът не изисква административно сливане на туристическите политики. Необходима е съвместимост на стандартите, общ информационен слой и координирано продуктово планиране.

4.3. Надграждащ аналитичен модул: позициониране, дефицити и инвестиционна логика

4.3.1. Позициониране в по-широкия туристически контекст

Територията на МИГ не е изолирана туристическа единица. Тя се намира в контактна зона между Пловдив и Пазарджик от север и утвърдените родопски направления Батак – Цигов чарк – Велинград от югозапад. Това е съществено конкурентно предимство, но само ако Пещера и Брацигово бъдат позиционирани като самостоятелна причина за посещение, а не единствено като междинни спирки.

Още в разработени от Министерството на туризма културно-исторически маршрути Брацигово и Пещера са поставени последователно в общо трасе Пловдив – Кричим – Брацигово – Пещера – Батак – Велинград. Това потвърждава логиката за общ туристически коридор. Предложеният в настоящия доклад модел обаче обръща перспективата: вместо територията да бъде част от чужд маршрут, тя следва да формира собствено ядро с входи от Пловдив/Пазарджик и продължения към Батак и Велинград.

Външно направление	Роля за МИГ	Необходима реакция
Пловдив – Пазарджик	голям пазар за кратки и уикенд пътувания	продукти за 1–2 дни, ясна автомобилна достъпност и онлайн резервация
Батак – Цигов чарк	силен рекреационен поток	кръстосано насочване към културните обекти на Пещера и Брацигово
Велинград	утвърдена дестинация с престой	допълващи едnodневни културни и природни екскурзии
Пловдив като културна дестинация	международни и вътрешни посетители	нишови архитектурни, исторически и природни екскурзии

4.3.2. Анализ на туристическата верига на стойността

За управленски цели туристическият продукт трябва да се анализира като верига, а не като списък от обекти. Посетителят взема последователни решения: дали да избере територията; как да стигне; къде да паркира; какво да посети; къде да се храни; дали да остане; какво да направи на следващия ден. Всеки прекъснат елемент намалява вероятността за по-дълъг престой и местен разход.

Етап	Типичен дефицит	Предложена мярка	Показател
Вдъхновение	разпръсната информация	единна landing page/карта на МИГ	посещения и конверсии към конкретни продукти
Планиране	неясни времена, достъп и работно време	дигитални паспорти	дял обекти с актуални данни

Етап	Типичен дефицит	Предложена мярка	Показател
Пристигане	нееднаква навигация	стандарт за входни туристически точки и указване	брой оборудвани входни туристически точки
Преживяване	обектите не са свързани в разказ	тематични маршрути и интерпретация	ползване на повече от един обект
Престой	липса на пакетиране	48-часови и 72-часови програми	среден престой
Местен разход	слаба връзка с производители и услуги	мрежа „местен партньор“	брой участващи бизнеси
След посещение	липса на обратна връзка	кратка анкета и аналитика	удовлетвореност/препоръка

4.3.3. SWOT, ориентиран към действие

Силни страни	Слаби страни
Съчетание на природни и културни ресурси на малка територия; „Снежанка“; архитектурното наследство на Брацигово; гори и защитени територии; планински ядра; читалищна мрежа.	Фрагментирано представяне; различно качество на достъп и навигация; недостатъчна продуктова свързаност; ограничена база от собствени актуални туристически данни; демографски натиск и ограничен човешки ресурс.

Възможности	Заплахи
Уикенд пазар от Пловдив/Пазарджик; свързване с Батак и Велинград; образователен и архитектурен туризъм; дигитализация; местни продукти; европейско и национално финансиране; климатично по-подходящи планински активности през горещи периоди.	Пожари и екстремни горещини; деградация при неконтролирано натоварване; недостиг на кадри; инвестиции без поддръжка; конкуренция на по-разпознаваеми родопски дестинации; остаряваща информация и непоследователен маркетинг.

4.3.4. TOWS – превръщане на анализа в действия

Комбинация	Стратегия
S–O	Използване на силните природни и архитектурни ресурси за двудневни продукти към близките градски пазари.
S–T	Природният туризъм да се концентрира по устойчиви трасета; културните продукти да балансират сезонния натиск върху природните обекти.
W–O	Дефицитът на информация да се адресира чрез общ ГИС и единен стандарт, а дефицитът на услуги – чрез партньорска мрежа и микрогрантове.
W–T	Капиталоемки инвестиции да се допускат само при доказана поддръжка, търсене, собственост и екологична допустимост.

4.4. Йерархия на туристическите ядра и точки

За да се избегне разпиляване на публичния ресурс, се предлага тристепенна йерархия. Тя не е оценка за културната стойност на отделните места, а инструмент за инвестиционно планиране.

Ниво	Функция	Примерен тип обекти	Инвестиционен подход
I. Основни ядра	генерират поток и услуги	Пещера, Брацигово	информационни центрове/точки, паркиране, градска навигация, пакетиране

Ниво	Функция	Примерен тип обекти	Инвестиционен подход
II. Тематични ядра	формират конкретно преживяване	„Снежанка“, Св. Константин, Равногор–Атолука	достъп, интерпретация, безопасност, малка инфраструктура
III. Допълващи точки	удължават маршрута и разпределят ползите	села, панорами, читалища, местни производители	минимална намеса, дигитална информация, включване при доказан ресурс

Практическият ефект е важен: не всяко населено място се нуждае от туристически информационен център, голяма табела или нова атракция. Част от точките могат да работят успешно само чрез добра дигитална видимост, маркирана връзка и местна услуга.

4.5. Детайлизиран ресурсен модел по териториални ядра

Следващото ниво на анализа е ресурсите да бъдат подредени не само тематично, а и според ролята им в реалното движение на посетителя. Предлага се за всяко ядро да се поддържа „ресурсна карта“ с основен мотив за посещение, допълващи преживявания, необходима инфраструктура и връзки към други точки. Така бъдещите проекти могат да бъдат оценявани според това дали запълват конкретен дефицит в туристическата система.

Териториално ядро	Основен мотив	Допълваща функция	Приоритет за надграждане
гр. Пещера	културно-историческа градска среда; крепост „Перистеря“; отправна точка към природните ресурси	храна, услуги, информация, градска разходка	единна градска навигация; комбиниран билет/програма; връзка с „Снежанка“
пещера „Снежанка“	карстов природен обект с национална разпознаваемост	образование по геология и биоразнообразие	управление на достъпът до обекта („последната миля“); интерпретация; мониторинг на натоварването
с. Св. Константин	планинска рекреация	семеини, сезонни и пешеходни активности	входни туристически точки, сезонна информация, връзки към съществуващи маршрути
гр. Брацигово	възрожденска архитектура, строителна школа, историческа памет	музеи, събития, професионални и образователни формати	цялостен градски интерпретативен маршрут и „жива школа“
Равногор – Атолука	планински ландшафт, гори и рекреация	пешеходен, природен и бавен туризъм (бавен туризъм)	проверени трасета, природозащитна интерпретация, малка инфраструктура
останалите населени места	локални културни, природни и общностни ресурси	местна храна, събития, панорами, връзки	селективно включване след ресурсна и теренна проверка

4.5.1. Община Пещера – продуктова структура

За Пещера е целесъобразно да се работи с три взаимно свързани продукта: „град и история“, „карст и природа“ и „планинска рекреация“. Съществуващата общинска туристическа информация вече структурира ресурсите в категории като антропогенни ресурси, архитектурни обекти, църкви и параклиси, музеи, пещери, резервати, пътна мрежа и хотели. Следващата стъпка е тези категории да бъдат преобразувани от информационен списък в конкретни програми за половин ден, един ден и два дни.

Крепостта „Перистеря“ и пещера „Снежанка“ са логични водещи обекти за различни типове посетители. Те не трябва да се рекламират като две несвързани забележителности. Общият продукт може да използва контраста „над земята – под земята“: история и археология в градската част, карст и биоразнообразие в

природната част. Това позволява целодневна програма, към която се добавят местна кухня и Св. Константин при по-дълъг престой.

Съществуващата общинска програма за развитие на туризма е идентифицирала редица пешеходни връзки, включително Пещера – Св. Константин – яз. Батак/Батак, Св. Константин – х. „Снежанка“ – ВЕЦ „Пещера“ – пещера „Снежанка“, както и връзки към Атолука. Тези трасета са ценна историческа база, но не следва автоматично да бъдат приемани за актуални маршрути. Преди включването им в съвременен продукт е необходим теренен одит на проходимостта, маркировката, собствеността, безопасността и природозащитните режими.

4.5.2. Община Брацигово – продуктова структура

За Брацигово водещата продуктова логика е различна: „архитектура и майсторство“, „историческа памет“ и „планински пейзаж“. Градът има потенциал да бъде разпознаваем не просто като възрожденско място, а като център за разбиране на строителното знание и неговото разпространение. Това е ниша с по-висока добавена стойност, защото може да привлича не само масов посетител, а студенти, архитекти, реставратори, училищни групи и специализиран културен туризъм.

Равногор и Атолука допълват градското ядро с планински и природен продукт. При тях водещ принцип трябва да бъде нискоинтензивното използване: кратки и средни пешеходни маршрути, наблюдение на ландшафта, образователни теми, сезонни програми и местни услуги. Не се препоръчва копиране на модели от големи курортни територии.

4.6. Териториален продуктов каталог и логика на посещението

За окончателното структуриране на туристическата система е необходимо ресурсите да се преведат на езика на посетителското преживяване. Каталогът по-долу не претендира да замени бъдещата теренна инвентаризация; той определя ролята на основните ядра и вида продукт, който следва да бъде разработен около тях. Конкретните режими, собственост, работно време, достъп и състояние подлежат на периодична верификация.

Ядро/ресурс	Водещо преживяване	Подходящ формат	Необходима следваща стъпка
Пещера – градско ядро	история, археология, религиозно и градско наследство	2–4 часа; комбиниране с природен обект	градски маршрут, навигация, аудио интерпретация
Крепост „Перистера“	археология и историческа интерпретация	самостоятелно или като начало на целодневна програма	свързване с останалите градски обекти и „Снежанка“
Пещера „Снежанка“	карст, геология, биоразнообразие	2–3 часа с пешеходния достъп	точна информация за достъпът до обекта („последната миля“); образователен модул
Св. Константин	планинска рекреация и престой	половин ден до уикенд	проверени маршрути, сезонна информация, услуги
Брацигово – историческо ядро	архитектура, строителна школа, Априлско въстание	3–5 часа; специализиран културен продукт	единен интерпретативен сценарий и професионални формати
Равногор	планински ландшафт и локална идентичност	половин ден/ден	теренна инвентаризация и връзка с Атолука
Атолука	горска рекреация и природно образование	кратки и средни активности	режими, безопасност, нискоинтензивна инфраструктура
Малки населени места	местни истории, храна, пейзаж, събития	спирки по тематични маршрути	селективно включване след доказване на ресурс и местен партньор

4.7. Регионална сравнителна позиция

Област Пазарджик е туристически активна територия. Данните на НСИ за май 2025 г. показват 120 функционирали места за настаняване с 10 и повече легла, 7 957 легла и 77 564 реализирани нощувки в областта. През юни 2025 г. местата са 123, леглата 8 006, а нощувките 81 052. Тези стойности не са показатели за МИГ и не трябва да се представят като такива; те дават контекст за регионалния пазар, в който Пещера и Брацигово се конкурират за внимание и престой.

През януари 2026 г. в област Пазарджик са функционирали 120 места за настаняване с 10 и повече легла и 8 035 легла, като са реализирани 89 432 нощувки. Това показва, че регионът има значим туристически поток и извън летния сезон. За МИГ стратегическият въпрос е каква част от този поток може да бъде привлечена към комбинирани културни и природни продукти, без да се правят неподкрепени оценки за пазарен дял.

4.8. Надграждащ сравнителен анализ: от ресурс към конкурентоспособна дестинация

Наличието на туристически ресурси само по себе си не създава дестинация. Конкурентоспособността възниква, когато ресурсът е достъпен, разбираем, свързан с други преживявания, подкрепен от услуги и управляван с постоянни данни. За територията на МИГ основният дефицит не е липса на природни и културни основания за туризъм, а необходимостта те да бъдат организирани в единна система.

Компонент	Пещера	Брацигово	Обща задача
Водещ ресурс	карст, археология, градски услуги, планинска рекреация	архитектура, историческа памет, планински ландшафт	общо пакетиране без унифициране на идентичността
Тип преживяване	по-силен контраст природа–град	по-силен културно-архитектурен разказ	комбиниран престой минимум 1–2 дни
Критичен дефицит	връзка между обектите и достъпът до обекта („последната миля“)	превръщане на наследството в преживяване	обща навигация, резервация, данни и календар
Роля в системата	входно/обслужващо и природно ядро	културно и специализирано ядро	две взаимно допълващи се ядра

5. Туристическо търсене, статистика и икономическа стойност

5.1. Статистическа рамка и базова линия

НСИ публикува месечни данни за дейността на местата за настаняване. Към 30.06.2026 г. са публикувани резултати до април 2026 г.; данните за май и юни са публикувани след информационния хоризонт на настоящия доклад. Това разграничение е важно: при строг принцип „информация, налична към 30.06.2026 г.“ май и юни не трябва да се включват ретроспективно, макар да се отнасят за първото полугодие.

Официалната годишна статистика за 2025 г. обхваща категоризирани места за настаняване с 10 и повече легла, функционирали през съответната година. Поради ограниченията на публичната детайлност и статистическата тайна не следва да се конструират общински стойности чрез предположения. За управлението на МИГ е по-полезно да се изгради локална базова линия, която съчетава официалните регистри с доброволно агрегирани данни от местните оператори.

Група показатели	Източник	Периодичност	Приложение
капацитет на настаняване	официални регистри + местен инвентар	6/12 месеца	предлагане и пространствено разпределение
нощувки/престой	НСИ, когато е налично; агрегирани местни данни	месечно/годишно	сезонност и икономически ефект

Група показатели	Източник	Периодичност	Приложение
посещения на обекти	оператори/броячи	месечно	натоварване и продуктова ефективност
ползване на маршрути	броячи/дигитална аналитика	сезонно	поддръжка и екологичен натиск
участие в събития	организатори	след събитие	оценка на календар и маркетинг
местен бизнес	МИГ партньорска мрежа	годишно	местна добавена стойност
удовлетвореност	кратка обща анкета	постоянно/годишен отчет	качество на преживяването

5.2. Целеви пазари и потребителски профили

Територията не се нуждае от масов маркетинг към неопределен „турист“. По-ефективно е да се разработят няколко ясно различни профила, за които продуктът, продължителността и каналът за комуникация са различни.

Профил	Мотив	Подходящ продукт	Ключово изискване
Семейства с деца	кратко, безопасно и образователно преживяване	„Над и под земята“, природна класна стая	ясна трудност, санитарни услуги, храна, резервен вариант
Уикенд посетители от близки градове	смяна на средата за 1–2 дни	„Пещера–Брацигово за 48 часа“	лесно планиране, пакет от 3–5 активности
Училищни групи	учене извън класната стая	геология + история + архитектура	учебни материали, групова логистика, безопасност
Активни туристи	пешеходни и вело активности	Св. Константин – Равногор – Атолука	проверено трасе, GPS, риск и сезонност
Културна публика	автентичност и разказ	Брациговска архитектурна школа и историческа памет	експертна интерпретация, малки групи
Професионална/академична публика	архитектура, реставрация, наследство	школи, практики, форумни формати	партньорства с университети и професионални организации
Slow tourism	тишина, местност, местна храна	„Бавни Родопи“	малък мащаб, предварително проверени услуги

5.3. Икономическа логика и местна добавена стойност

Основният икономически проблем при еднодневното посещение е, че значителна част от стойността на туристическия поток не остава на територията. Затова индикаторът „брой посетители“ трябва да бъде допълнен с показатели за престой и местен разход. Туристическата политика следва целенасочено да създава точки, в които посетителят може да закупи местна услуга или продукт без това да нарушава автентичността на обекта.

- пакетиране на входни такси/посещения само когато е административно и договорно възможно;
- предварително резервируеми работилници и водачески услуги;
- включване на местна храна в двудневните програми;
- карта на местни производители и услуги с ясни критерии за участие;
- свързване на събитията с нощувка и следваща активност;
- насърчаване на малки услуги около съществуващ поток, вместо изграждане на изкуствени атракции.

5.4. Туристическо търсене: пазарни сегменти и продуктово съответствие

При липса на достатъчно детайлна общинска статистика за профила на посетителите не е професионално да се конструират фиктивни проценти. Вместо това могат да бъдат определени целеви сегменти на база характеристиките на ресурсите, близките пазари и необходимото туристическо поведение. Те следва да бъдат валидирани чрез анкети и реални данни през първата година на изпълнение.

Сегмент	Основна мотивация	Подходящ продукт	Критично условие
Семейства с деца	кратко пътуване, природа, история, безопасност	Снежанка + Перистеря; кратки градски и природни маршрути	ясно време, трудност, WC, храна, паркиране
Училищни групи	образователно съдържание	„Училище на терен“; история, карст, архитектура	учебен сценарий, безопасност, групова логистика
Културни туристи	автентичност, архитектура, история	Брацигово + Пещера	качествена интерпретация и работно време
Активни туристи	пешеходни/вело активности	Св. Константин – Равногор – Атолука и проверени трасета	теренна проверка, маркировка, риск, вода
Професионална публика	архитектура, реставрация, наследство	„Жива архитектурна школа“	партньорства и експертна програма
Уикенд посетители от близките градове	лесно планиране и разнообразие	48-часов продукт	резервируеми услуги и силна онлайн информация
Slow tourism	спокойствие, местни хора, пейзаж	селски и планински точки	малък мащаб, качество и местно участие

5.5. Регионален статистически контекст: област Пазарджик

Регионалната статистика не може да бъде приписвана директно на Пещера и Брацигово, но е полезна за оценка на по-широкия туристически пазар. През януари 2025 г. в област Пазарджик са функционирали 119 места за настаняване с 10 и повече легла, разполагащи със 7 890 легла; реализирани са 93 427 нощувки. През май 2025 г. функционират 120 места с 7 957 легла и 77 564 нощувки. Данните показват значим регионален пазар, доминиран от вътрешния туризъм, но не дават основание автоматично да се заключава каква част от потока се реализира на територията на МИГ.

През май 2025 г. общата заетост на леглата в област Пазарджик е 31,1%, а приходите от нощувки достигат 7,356 млн. лв. Тези стойности са регионален ориентир за икономическата среда, а не целеви показатели за двете общини. За МИГ е необходимо собствено наблюдение на настаняването, посещенията на обекти и движението между двете общини.

5.6. Модел за локална статистическа система на МИГ

Данни	Кой ги събира	Как	Периодичност	За какво се използват
Посещения на водещи обекти	оператори	билетна система/брояч	месечно	сезонност и натоварване
Посещения на маршрути	МИГ/общини	анонимни броячи на избрани входни туристически точки	сезонно	поддръжка и носимоспособност
Настаняване	партньорски обекти + официални данни	агрегирана доброволна справка без лични данни	месечно/тримесечно	престой и сезонност
Участие в събития	организатори	стандартизирана отчетна форма	след всяко събитие	ефект на календара

Данни	Кой ги събира	Как	Периодичност	За какво се използват
Произход и мотив на посетителя	МИГ/обекти	кратка анонимна анкета	извадково	маркетинг и продуктово развитие
Посещение и в двете общини	анкета/дигитален паспорт	анонимно	извадково	ефект от интегрираната дестинация
Сигнали за инфраструктура	общини/оператори	единен формуляр	текущо	поддръжка и безопасност

5.7. Регионален статистически профил – налични данни към 30.06.2026 г.

Към 30 юни 2026 г. официално са публикувани месечни данни на НСИ за местата за настаняване до април 2026 г. За област Пазарджик те показват активен, но променлив туристически пазар. Данните са областни и не се използват като заместител на липсваща общинска статистика.

Месец 2026	Функционирали места (10+ легла)	Легла	Нощувки
Януари	120	8 035	89 432
Февруари	117	7 876	92 327
Март	126	8 249	90 655
Април	117	7 983	80 384

Четири месеца показват относително стабилен капацитет около 7,9–8,2 хил. легла в областта и между 80,4 и 92,3 хил. нощувки месечно. За МИГ това означава наличие на значим регионален туристически поток, но не доказва автоматично неговото преминаване през Пещера и Брацигово. Управленската задача е част от този поток да бъде привлечена чрез конкретен продукт, а ефектът да бъде измерен локално.

5.8. Модел за измерване на икономическия ефект

Броят посетители не е достатъчен индикатор. Двама посетители с еднаква продължителност на престоя могат да имат съвсем различен принос към местната икономика. Затова се предлага наблюдение на „локалната туристическа кошница“ – набор от категории, в които посетителят извършва разход на територията.

Категория	Какво се наблюдава	Цел на анализа
Настаняване	брой нощувки/използвани местни обекти	удължаване на престоя
Храна	ползване на местни заведения/производители	задържане на разхода
Входове и преживявания	билети, водачи, работилници	монетизиране на качествено съдържание
Местни продукти	покупки от производители/занаяти	разпределяне на ползата към малкия бизнес
Транспорт/услуги	местен трансфер, велосипеди, други услуги	разширяване на туристическата екосистема
Повторно посещение	намерение/реално връщане	устойчивост на продукта

При липса на достъп до индивидуални финансови данни може да се използва анонимна извадкова анкета с диапазони на разхода. Целта не е счетоводна точност, а проследяване дали интегрираният продукт увеличава престоя и местното потребление.

6. Интегрирани туристически продукти и маршрути

6.1. Портфолио от интегрирани маршрути

Всички маршрути са концептуални. Преди физическо маркиране се изискват теренно обследване, проверка на собствеността и режимите, оценка на безопасността и необходимите съгласувания.

6.1.1. „Карст и гори на Западните Родопи“

Пещера – „Снежанка“ – горски интерпретативни точки – Св. Константин. Семейства, ученици и природолюбители. Единна интерпретация на карст, гори, прилепи и климат; дигитален паспорт и ясна информация за пешеходния достъп.

6.1.2. „Каменният поток на времето“

Историческо ядро на Брацигово – музейни експозиции – архитектурни обекти – тематични работилници. Целеви групи: културни туристи, архитекти, студенти и ученици. Аудио/AR съдържание и демонстрации на традиционни техники.

6.1.3. „Две планински убежища“

Св. Константин – Пещера – Брацигово – Равногор – Атолука. Двудневен или тридневен продукт, който насърчава нощувка и свързва двете планински ядра.

6.1.4. „Памет и свобода“

Брацигово и ключови места, свързани с Априлското въстание, разработени с музейни специалисти. Образователни версии за училищни групи.

6.1.5. „Вкусът на Пещера и Брацигово“

Подбрани местни производители, заведения, пазари, събития и читалищни инициативи. Система от резервируеми преживявания, а не единичен фестивален формат.

6.1.6. „Бавни Родопи“

Малки населени места, панорамни точки, кратки пешеходни отсечки и местни услуги. По-малко обекти, повече време; тишина, пейзаж и местни истории.

6.1.7. „Училище на терен“

Модулни посещения по геология, биоразнообразие, архитектура, история и местно развитие с работни листове и партньорства с училища и университети.

6.2. Матрица за развитие на туристическите продукти

Продукт	Продължителност	Основни ядра	Целева група	Ключов дефицит за отстраняване
„Над и под земята“	1 ден	Пещера – Перистеря – Снежанка	семейства, индивидуални посетители, училища	синхронизирана информация, транспорт/паркиране, общо представяне
„Майсторите на Брацигово“	0.5–1 ден	Брацигово	културни туристи, архитекти, студенти	интерпретативен сценарий, дигитално съдържание, работилници
„Пещера – Брацигово за 48 часа“	2 дни	двете градски ядра + 1 природно ядро	двойки, семейства, малки групи	пакетиране, нощувка, местна храна, резервируеми услуги

Продукт	Продължителност	Основни ядра	Целева група	Ключов дефицит за отстраняване
„Две планински ядра“	2–3 дни	Св. Константин – Равногор – Атолука	активни туристи	теренна проверка, трансфер/логистика, безопасност
„Училище на терен“	1–2 дни	Снежанка – Пещера – Брацигово	ученици и учители	учебни модули, безопасност, групова логистика
„Архитектура и реставрация“	2–4 дни	Брацигово + регионални връзки	професионална публика	партньорства с университети и професионални организации
„Бавни Родопи“	2–3 дни	малки населени места + природни ядра	35+, семейства, индивидуални туристи	местни услуги, предварително проверени спирки

6.3. Сезонен модел на дестинацията

Целогодишността не означава всички продукти да работят еднакво през всеки месец. По-подходящо е сезонно пренареждане на акцентите, при което градските културни продукти компенсират ограниченията на природните маршрути, а планинските ядра поемат част от търсенето през по-топлите периоди.

Сезон	Водещи продукти	Рискове	Управленски акцент
Пролет	градски маршрути, архитектура, кратки пешеходни маршрути, училищни групи	интензивни валежи, кални/ерозирали участъци	пролетен теренен одит
Лято	пещера, планински ядра, горски и семейни активности	жеги, пожароопасност, натоварване	ранни часове, вода, предупреждения, алтернативи
Есен	културен, гастрономически и природен туризъм	кратък ден, променливо време	събитийно пакетизиране и уикенд продукти
Зима	градска култура, музейни формати, селективна планинска рекреация	сняг, залежаване, ограничена проходимост	актуална информация и ясно обозначени зимни ограничения

6.4. Сезонност и целогодишен продуктов календар

Една от задачите на общия продукт е да намали зависимостта от единични летни уикенди и празнични събития. Територията има ресурси, които позволяват разпределение на посещенията между сезоните, но продуктът трябва да се променя според климатичните условия и режима на отделните обекти.

Сезон	Водещи продукти	Подходящи допълнения	Рискове за управление
Пролет	градски културни маршрути; кратки природни маршрути; образователни групи	местни събития, ботаническа интерпретация само при допустимост	валежи, кални/увредени трасета, високи води
Лято	Снежанка; Св. Константин; Равногор–Атолука; вечерни градски програми	семеини активности, местна храна, събития	горещини, пожарна опасност, концентрирано натоварване
Есен	архитектура, история, пешеходни маршрути, местни продукти	фотографски и образователни програми	по-къс ден, валежи, сезонно работно време

Сезон	Ведещи продукти	Подходящи допълнения	Рискове за управление
Зима	музеи, градска история, професионални/образователни формати	планинска рекреация само при подходящи условия	залежаване, сняг, ограничена достъпност

6.5. Матрица за готовност на приоритетните продукти

Продукт	Съдържание	Инфраструктура	Партньори	Данни	Обща готовност
Пещера – Брацигово за 48 часа	средна	средна	за изграждане	недостатъчни	подходящ за пилот след бърза подготовка
Над и под земята	висока ресурсна основа	средна	частично налични	частични	висок потенциал за пилот
Каменният поток на времето	висока	средна	силна професионална база	частични	висок потенциал
Две планински ядра	средна	за теренна проверка	за изграждане	недостатъчни	втора фаза
Училище на терен	висока тематична основа	средна	необходими училищни/научни партньори	за събиране	подходящ за модулно пилотиране
Бавни Родопи	разпръсната	различна по места	за изграждане	недостатъчни	след локална инвентаризация

6.6. Анализ на туристическия поток и точките на прекъсване

Практическата стойност на интегрирания модел може да се оцени чрез „пътуването на посетителя“. При всяка стъпка има риск посетителят да прекъсне престоя и да напусне територията. Затова инвестиционната логика трябва да отстранява именно тези точки на прекъсване.

Етап	Въпрос на посетителя	Риск	Необходим отговор
Преди пътуването	Какво точно мога да направя?	обща рекламна информация без готов продукт	програми за 4 часа, 1 ден, 48 часа
Пристигане	Къде започва посещението?	липса на ясна входна точка	паркиране, карта, ориентация, актуален статус
Между обектите	Как да стигна до следващото място?	разкъсване на маршрута	време, разстояние, транспорт, GPS
По време на посещението	Защо това място е важно?	слаба интерпретация	кратък силен разказ + задълбочено дигитално съдържание
След първия обект	Какво още има наблизо?	напускане на територията	следваща препоръчана спирка и услуга
В края на деня	Има ли причина да остана?	еднодневен модел	храна, настаняване, вечерна/сутрешна активност
След пътуването	Какво да препоръчам?	липса на обратна връзка	анкета, споделяем маршрут, повторно посещение

6.7. Пространствена концепция за входни туристически точки

Общата дестинация има нужда от ясно разпознаваеми входи. Входната точка не е непременно нова сграда. Тя може да бъде комбинация от паркиране, ориентационна карта, QR код, кратко описание на възможните програми и актуална информация.

Тип вход	Функция	Минимално съдържание
Градски вход – Пещера	ориентация към градските и природните ресурси	карта, паркиране, 4/8/48-часови програми, услуги
Градски вход – Брацигово	ориентация към архитектурното и историческото ядро	маршрут, музейни/културни точки, събития, услуги
Природен вход	управление на достъпа към чувствителни/планински места	статус на маршрута, риск, режим, вода, време
Дигитален вход	планиране преди пристигане	единен портал, карта, актуален статус и резервации

6.8. Система за интерпретация: три нива на информация

Прекомерният текст върху табели не подобрява преживяването. Предлага се тристепенна система: кратко послание на място, разширена информация чрез QR кодове/NFC и експертен слой за образователни и професионални посетители.

Ниво	Формат	Съдържание
1. На място	кратка табела	какво виждам; защо е важно; какво да пазя
2. Дигитално	мобилна страница/аудио	история, снимки, карта, свързани обекти
3. Експертно	архив/образователен модул	източници, архитектура, геология, биоразнообразие, учебни материали

6.9. Събитията като инструмент за управление на сезона

Събитийният календар следва да бъде част от туристическата система, а не отделна културна програма. Всяко събитие с потенциал за външни посетители може да бъде свързано с маршрут, местна храна, нощувка и допълващо преживяване.

Преди събитието	По време	След събитието
обща страница; транспорт/паркиране; пакет за 1–2 дни; партньори	информационна точка; насочване към обекти и услуги; кратка анкета	посещаемост; произход; използвани услуги; препоръки за следващо посещение

6.10. Модел за партньорска мрежа „Пещера – Брацигово“

Партньорската мрежа следва да бъде отворена, но да има минимален стандарт. Членството не трябва да бъде само рекламно преимущество, а ангажимент към качество и актуална информация.

Критерий	Минимално изискване
Актуалност	валидни контакти, работно време и условия
Качество	ясно описана услуга и механизъм за обратна връзка
Локалност	реална дейност/услуга на територията или пряко обслужване на продукта

Критерий	Минимално изискване
Устойчивост	спазване на правилата за отпадъци, ресурси и чувствителни места
Сътрудничество	готовност за общи пакети и предоставяне на агрегирани данни
Достъпност	коректно описание на физическите ограничения и възможности

6.11. Пилотни продукти – техническа рамка за тестване

Пилот	Минимален тест	Какво се измерва	Критерий за решение
„Над и под земята“	3–5 малки групи	време, логистика, удовлетвореност, допълнителен разход	дали продуктът работи като целодневна програма
„Майсторите на Брацигово“	2 професионални + 3 общи групи	разбираемост, интерес, време, готовност за платено преживяване	дали са нужни различни версии за обща и професионална публика
„48 часа“	минимум 10 реални резервации/самостоятелни теста	нощувка, посещение и в двете общини, разход, проблемни връзки	дали общият продукт удължава престоя
„Училище на терен“	2 възрастови групи	учебен ефект, безопасност, време, транспорт	дали модулите са приложими в училищна програма

6.12. Последователност от етапи за превръщане на интереса в престой

Предлага се туристическата комуникация да бъде организирана като последователност от конкретни решения на посетителя. Общата реклама създава интерес, но реалният икономически ефект възниква едва когато интересът се превърне в посещение, престой и използване на местни услуги.

Ниво	Цел	Инструмент	Измерване
1. Видимост	територията да бъде открита	търсачки, социални канали, регионални маршрути	посещения на официалните страници
2. Намерение	посетителят да избере конкретен продукт	страници „4 часа / 1 ден / 48 часа“	клик към карта, маршрут, резервация
3. Посещение	да достигне без затруднение	навигация, паркиране, актуален статус	реални посещения/бройчи
4. Удължаване	да използва втори обект или да остане	следваща спирка, храна, нощувка	дял на комбинирани посещения
5. Местен разход	да използва местна услуга	партньорска мрежа и пакети	анонимни диапазони на разход
6. Лоялност	да препоръча/повтори посещението	качествено преживяване и последваща комуникация	удовлетвореност и намерение за връщане

6.13. Матрица „обект – функция – дефицит – интервенция“

Ресурс/ядро	Функция	Основен дефицит за проверка	Препоръчана интервенция	Приоритет
Крепост „Перистера“	водещ културен обект на Пещера	връзка с останалите градски и природни продукти	общ билет/програма, следваща спирка, дигитална интерпретация	висок

Ресурс/ядро	Функция	Основен дефицит за проверка	Препоръчана интервенция	Приоритет
Пещера „Снежанка“	водещ природен/карстов обект	последна миля, информация, управление на натоварването	достъп, актуален статус, природонаучна интерпретация	висок
Св. Константин	планинско рекреационно ядро	сезонна информация и свързаност	входна точка, проверени маршрути, климатични предупреждения	висок
Брацигово – градско ядро	водещ културно-архитектурен продукт	единен интерпретативен разказ	маршрут на строителната школа и историческата памет	висок
Равногор – Атолука	природно-рекреационно ядро	теренна верификация и режими	селективни маршрути, входни туристически точки, мониторинг	висок след проверка
Малки населени места	допълващи локални преживявания	недостатъчно верифициран туристически ресурс	инвентар + включване само при доказана стойност и местен партньор	среден/селективен

6.14. Интегрирани маршрутни фишове – концептуално ниво

6.14.1. „Над и под земята: Пещера“

Концептуално трасе: Пещера – градско ядро – крепост „Перистеря“ – пещера „Снежанка“.

Водещ разказ: Историята на територията се разказва през два различни пласта – човешкото укрепване на ландшафта и природното формиране на карста.

Целева група: семейства, училищни групи, културни посетители. Препоръчителна продължителност: целодневен.

Задължително преди публично предлагане: транспортната връзка и достъпът до обекта („последната миля“) до пещерата; работно време; реално време за посещение; групова логистика.

6.14.2. „Майсторите на Брацигово“

Концептуално трасе: градско ядро на Брацигово – архитектурни и музейни точки.

Водещ разказ: Строителното знание като нематериално и материално наследство, а не само като фасади.

Целева група: културни туристи, архитекти, студенти, училища. Препоръчителна продължителност: половин/един ден.

Задължително преди публично предлагане: официален статут на включените обекти; достъп; интерпретативни права; работно време.

6.14.3. „Две ядра – 48 часа“

Концептуално трасе: Пещера – Брацигово + по едно природно/планинско преживяване.

Водещ разказ: Двете общини се преживяват като една дестинация с различни лица.

Целева група: двойки, семейства, малки групи. Препоръчителна продължителност: 2 дни / 1 нощувка или 2 нощувки.

Задължително преди публично предлагане: реални партньори за храна и настаняване; транспорт; резервация; сезонен вариант.

6.14.4. „Планински хоризонти“

Концептуално трасе: Св. Константин – проверени връзки към планинските ядра; Равногор – Атолука.

Водещ разказ: Сравнение на различни планински пейзажи и рекреационни функции в една територия.

Целева група: активни туристи. Препоръчителна продължителност: 2 дни.

Задължително преди публично предлагане: GPS и теренна проверка; режими; вода; безопасност; алтернативи при пожар/лошо време.

7. Дигитална, информационна и интерпретативна система

7.1. Иновативни решения

7.1.1. Единна туристическа ГИС

Най-важната иновация не е мобилно приложение само по себе си, а поддържана пространствена база данни. Всеки обект и маршрут получава уникален идентификатор и паспорт. Данните могат да запазват уеб карта, QR кодове, печатни материали и бъдещи приложения, без информацията да се поддържа на много несвързани места.

- координати и геометрия на обекта/маршрута;
- собственост, оператор и контакт;
- статут на културна ценност или природозащитен режим;
- достъп с автомобил, обществен транспорт, пеша и велосипед;
- универсална достъпност и ограничения;
- сезонност, работно време и капацитет;
- рискове – пожар, ерозия, стръмни участъци, липса на покритие;
- последна проверка и необходимост от поддръжка.

7.1.2. QR кодове/NFC и единен информационен стандарт

Физическите табели трябва да съдържат минимална устойчива информация, а динамичните данни да се предоставят чрез QR кодове/NFC към официална страница. Така промяна в работно време, маршрут или режим не изисква подмяна на цялата табела. Системата следва да е поне на български и английски език, с достъпна типография и аудио версия за основните обекти.

7.1.3. Дигитален паспорт на маршрут

Поле	Съдържание
Дължина/време	km; реалистично време без и с посещения
Денивелация/трудност	стандартизирана оценка
Подходящ сезон	целогодишно/сезонно; ограничения
Достъп	начална точка, паркинг, обществен транспорт
Вода/санитарни услуги	точни точки и сезонност
Рискове	пожар, залежаване, ерозия, липса на обхват
Режим	какво е разрешено и какво не
Достъпност	детски колички, намалена подвижност, алтернативи
Актуализация	дата и отговорна организация

7.1.4. Данни вместо предположения

На основните входни туристически точки може да се използва ненаатрапчиво преброяване на посетители, а на цифровите страници – агрегирана уеб аналитика при спазване на изискванията за защита на личните данни. Целта е разбиране на сезонността, натоварването и връзката между обектите.

7.2. Техническо задание за бъдещия туристическа ГИС

За да не се превърне цифровият слой в еднократна карта, още при възлагането му трябва да се изиска структура за управление на данните. Минималният модел следва да позволява експортиране в отворени формати и да не обвързва МИГ с един доставчик.

Компонент	Минимално изискване
Геоданни	точки, линии и полигони; координатна система; импорт/експорт в стандартни формати
Атрибути	идентификатор, тип, собственост, оператор, статус, сезонност, достъпност, риск, контакти
Версионирание	дата на последна проверка и редактор
Мултиезичност	отделни полета за български/английски и възможност за допълване
Публичен интерфейс	филтри по тема, трудност, сезон, достъпност и продължителност
Административен интерфейс	редакция от упълномощени лица без намеса на програмист
Маршрутни файлове	GPX/KML или еквивалент след теренна проверка
Интеграция	стабилни URL адреси за QR кодове/NFC и възможност за вграждане в общински сайтове
Архив	периодичен backup и собственост на данните от възложителя
Аналитика	агрегирани показатели без ненужно събиране на лични данни

7.3. Система за качество на туристическата информация

Най-честият практически проблем при малки дестинации е остарялата информация. Затова се предлага статус на всяка публикация: „проверено“, „сезонно“, „временно ограничено“ или „за повторна проверка“. Информация без посочена дата на последна проверка не следва да се използва за чувствителни полета като работно време, проходимост, цена и достъп.

Тип информация	Минимална честота на проверка
работно време/контакти	на 3 месеца и преди активен сезон
маршрут и безопасност	пролет и есен; след екстремно събитие
цени/резервации	според оператора; автоматична връзка, когато е възможно
събития	при утвърждаване и 7–14 дни преди дата
природозащитни ограничения	при промяна и преди публикуване на нов маршрут
паркинг/транспорт	на 6 месеца и при инфраструктурна промяна

7.4. Паспорт на туристически обект – задължителен стандарт

Поле	Съдържание
ID	уникален код в GIS
Наименование	официално/утвърдено наименование
Тип ресурс	природен, културен, религиозен, музеен, събитие, услуга
Местоположение	населено място, координати
Собственост и оператор	проверена информация
Статут/режим	културна ценност, защитена територия/зона или друг режим
Кратко описание	фактологично, без рекламни суперлативи
Туристическа функция	водещ/допълващ/нишов ресурс
Достъп	автомобил, пеша, велосипед, обществен транспорт
Достъпност	стъпала, наклон, настилка, ограничения
Работно време	официален източник и дата на проверка
Цена/резервация	когато е приложимо
Услуги	WC, вода, храна, паркинг, водач
Рискове	природни, технически, сезонни
Снимки/медии	права за използване и дата
Последна проверка	дата, лице/организация
Следваща проверка	срок според динамичността на информацията

7.5. Паспорт на маршрут – примерна работна форма

Компонент	Изискване
Код и име	кратко, разпознаваемо, без подвеждащи твърдения
Тема	един водещ разказ
Целева група	ясно определена
Начало/край	точни координати и начин за достигане
Дължина/време	след GPS и теренна проверка
Денивелация/трудност	стандартизиран метод
Настилка	по участъци
Маркировка	вид, състояние, собственик
Режими	защитени територии/зони, частна собственост, сезонни ограничения
Опасности	пожар, паднали дървета, заледяване, стръмни участъци, трафик
Вода/WC/почивка	проверени точки
Интерпретативни спирки	максимално ясни и тематично свързани
План Б	алтернатива при затваряне или лошо време

Компонент	Изискване
Поддръжка	кой, кога, с какъв бюджет
Версия	дата на последна проверка

7.6. Управление на качеството на информацията

Един от най-честите практически проблеми на малките туристически дестинации е остарялата информация. Затова към цифровата система трябва да има не само съдържание, а и процедура за неговата валидност.

Тип информация	Максимален препоръчителен интервал за проверка
работно време и цени	преди всеки активен сезон и при сигнал за промяна
маршрут/проходимост	пролет и есен; допълнително след екстремно събитие
контакти и оператор	най-малко веднъж годишно
събития	след официално потвърждение за конкретната година
природозащитен режим	при всяка проектна намеса и при нормативна промяна
настаняване/услуги	най-малко два пъти годишно
авариен/рисков статус	текущо, с възможност за незабавно предупреждение

7.7. Препоръчителна структура на техническо задание за ГИС

- обектен модел и уникални идентификатори;
- точкови, линейни и полигонови слоеве;
- отделяне на публични от административни данни;
- метаданни: източник, дата, отговорна организация и валидност;
- статус на маршрут: отворен / предупреждение / временно затворен;
- връзка между обект, маршрут, услуга, събитие и населено място;
- възможност за експорт на отворени формати;
- мобилна визуализация и достъпност;
- история на редакциите и контрол на качеството;
- без съхраняване на ненужни лични данни.

7.8. Редакционен стандарт за публичното съдържание

Публичните текстове следва да бъдат фактологични, кратки и конкретни. Да се избягват недоказуеми суперлативи като „уникален“, „неповторим“ и „най-красив“, освен когато се цитират официално признати характеристики. Всеки текст трябва да отговаря на пет въпроса: какво е мястото, защо е значимо, как се посещава, какво трябва да знае посетителят и какво друго може да направи наблизо.

Този стандарт е особено важен за бъдеща автоматизирана публикация към уеб, мобилна карта, печатни материали и QR страници: една и съща проверена фактологична база трябва да захранва различните комуникационни канали.

7.9. Архитектура на данните и принцип „един източник на истина“

Една от най-силните управленски промени е преминаването от множество несинхронизирани таблици и сайтове към единна основна база. Публичният портал, QR страниците, печатните материали и вътрешните отчети следва да използват една и съща проверена информация.

Обект в базата	Ключови връзки
Туристически обект	населено място, оператор, режим, маршрут, услуга, събитие
Маршрут	обекти, входни туристически точки, рискове, сезонност, отговорник
Услуга	партньор, местоположение, продукт, период на работа
Събитие	място, дата, организатор, свързани продукти и услуги
Сигнал	обект/маршрут, дата, статус, отговорна страна
Индикатор	период, източник, метод, стойност, бележка за качество

7.10. Качество на данните: класове на надеждност

Клас	Описание	Допустима употреба
A – официално проверено	официален регистър/акт или оператор + дата	публична и управленска употреба
B – теренно проверено	проверка на място, но без нормативен характер	достъп, състояние, услуги, маршрут
C – партньорски декларирано	предоставено от бизнес/организация	публично след базова проверка и дата
D – исторически източник	по-стар документ/план	само като база за проверка, не като текущ факт
E – непотвърдено	вторичен източник или устна информация	не се публикува като факт

7.11. Модел за достъпност на информацията

Универсалният дизайн трябва да обхваща и информацията. Дори когато природният обект не може да бъде физически адаптиран, посетителят трябва предварително да знае реалните ограничения.

- кратки текстове на ясен български език и поне основна информация на английски;
- алтернативен текст за изображенията в дигиталната среда;
- субтитри за видео и текстов вариант на аудио съдържанието;
- конкретно описание на стъпала, наклон, настилка и места за почивка;
- маркиране на достъпни санитарни възли, паркоместа и входове;
- без използване на общо твърдение „достъпно“, когато достъпността е само частична.

8. Проектно портфолио, инвестиционна логика и финансиране

8.1. Приоритетни мерки и проектни идеи

Код	Мярка	Хоризонт	Приоритет	Водещи страни
P1	Единен туристически инвентар и GIS	0–12 м.	много висок	МИГ + общини
P2	Стандарт за навигация и интерпретация	0–12 м.	много висок	МИГ + общини + експерти
P3	Теренен одит на маршрутите	0–12 м.	много висок	специализиран екип

Код	Мярка	Хоризонт	Приоритет	Водещи страни
P4	Пилотен интегриран маршрут	6–18 м.	висок	МИГ + оператори
P5	Дигитални паспорти и QR кодове/NFC	6–18 м.	висок	МИГ
P6	Малки входни туристически точки и инфраструктура	12–36 м.	висок	общини
P7	„Каменният поток – жива школа“	12–36 м.	висок	Брацигово + професионални организации
P8	„Карст и биоразнообразие“	12–36 м.	висок	Пещера + природозащитни експерти
P9	Календар и пакетиране на събития	ежегодно	средно-висок	МИГ + читалища + бизнес
P10	Микрогрантове за местни преживявания	ежегодно	средно-висок	МИГ
P11	Годишен туристически обзор	ежегодно	много висок	МИГ

8.1.1. „Дигитална туристическа територия Пещера – Брацигово“

Създаване на единна пространствена и информационна инфраструктура: теренна инвентаризация, ГИС база, паспорти, фотографско и текстово съдържание, уеб карта, QR кодове/NFC, стандарти за актуализация и обучение на служители. Проектът трябва да предхожда масово поставяне на нови табели.

8.1.2. „Пещера – Брацигово за 48 часа“

Целта е превръщане на едnodневните посещения в поне една нощувка чрез комбинация от силен природен обект, градско културно преживяване, Брацигово и планинско/селско преживяване. Необходим е пакет от проверени работни времена, партньорски места за хранене и настаняване, резервируеми активности и транспортна информация.

8.1.3. „Жива архитектурна школа – Брацигово“

Надграждане на съществуващата идентичност и международния форум с целогодишни малки формати – демонстрации, работилници, студентски практики, летни школи, дигитален архив и тематични турове.

8.1.4. „Природна класна стая – Западни Родопи“

Образователни модули за карст, гори, биоразнообразие и климатична адаптация, разработени с биолози, геолози и педагози и използващи съществуващи маршрути. Приоритет са съдържанието и безопасността, а не тежката инфраструктура.

8.2. Стандарт за туристически маршрут на МИГ

За бъдещо надграждане се предлага всички маршрути, независимо кой ги разработва, да бъдат описвани по еднакъв стандарт. Това позволява сравнимост, актуализация и последващо включване в ГИС.

Поле	Задължително съдържание
Идентификатор	уникален код на маршрута
Тема и кратко обещание	какво преживяване получава посетителят

Поле	Задължително съдържание
Начална/крайна точка	координати и достъп
Трасе	геометрия/GPS след теренна проверка
Параметри	дължина, денивелация, реално време, трудност
Целеви групи	семејства, ученици, активни туристи и др.
Сезонност	препоръчителни и неподходящи периоди
Режими	защитени територии/зони, собственост, ограничения
Безопасност	рискови участъци, пожар, заледяване, комуникационно покритие
Услуги	вода, WC, храна, настаняване, паркинг
Достъпност	вкл. алтернативи за хора с ограничена мобилност
Интерпретация	основни теми, спирки, аудио/текстово съдържание
Поддръжка	отговорна страна и периодичност
Версия	дата на последна теренна и информационна проверка

8.3. Проектна готовност и филтър за инвестиции

Предлага се всяка бъдеща туристическа инвестиция да преминава през кратък филтър преди включване в общинска или МИГ програма. Това намалява риска от изграждане на инфраструктура без посетители или без поддръжка.

Критерий	Контролен въпрос
Ресурс	Има ли доказуем туристически ресурс/преживяване?
Търсене	За коя конкретна целева група е проектът?
Свързаност	Към кои други обекти/услуги води?
Собственост	Уредени ли са собствеността и правото на ползване?
Екология	Има ли режими, чувствителни местообитания или риск от натоварване?
Достъп	Как посетителят достига и напуска мястото?
Поддръжка	Кой плаща и кой носи отговорност след финансирането?
Данни	Как ще се измери ефектът?
Допълняемост	Дублира ли вече съществуващ продукт?
Местна полза	Създава ли възможност за местен бизнес, заетост или обществена стойност?

8.4. Модел за оценка и приоритизация на бъдещи проекти

За да бъде докладът приложим при бъдещи приеми и инвестиционни решения, се предлага единна оценъчна матрица. Тя може да се използва от МИГ и общините при предварителен подбор на туристически идеи. Матрицата не замества нормативните процедури, а осигурява прозрачна експертна логика.

Критерий	Тегло	Какво се оценява
Стратегическа свързаност	15%	дали проектът свързва ядра, маршрути и услуги, вместо да остава изолиран
Туристическо търсене	15%	ясна целева група и реална причина за посещение
Местна икономическа полза	15%	възможности за местни услуги, заетост и разход на посетителя
Екологична съвместимост	15%	минимално въздействие, режими, носимоспособност, климатична устойчивост
Проектна готовност	10%	собственост, съгласувания, техническа готовност
Поддръжка и жизнен цикъл	10%	ясен оператор, годишен ресурс и отговорност
Достъпност и приобщаване	5%	физическа и информационна достъпност
Иновация/дигитална интеграция	5%	добавя данни, интерпретация или ново качество, а не само технология
Допълняемост	5%	не дублира съществуваща инфраструктура
Измеримост	5%	ясни индикатори и базова линия

Препоръчителен принцип: проект с висока капиталова стойност не следва да получава приоритет само защото е „видим“. Предимство трябва да имат решенията, които отстраняват системен дефицит, имат доказан оператор и могат да бъдат поддържани след приключване на финансирането.

8.5. Индикативни проектни фишове – разширена версия

8.5.1. Единен туристическа ГИС и регистър

Цел: Да се създаде единна, актуализируема база за всички туристически ресурси и инфраструктура.

Основни дейности: инвентаризация; геоданни; теренни проверки; паспорти; уеб карта; административен интерфейс; правила за актуализация.

Партньори: МИГ, общините, музеи, туристически дружества, оператори на обекти.

Индикатори: брой паспортизирани обекти; дял с проверени координати; дял с актуална информация; брой публични слоеве.

Инвестиционен клас: Подготвителен/нисък до среден разход; точната стойност след техническо задание.

8.5.2. Единна система за туристическа навигация

Цел: Да се премахне фрагментацията на табели и информация и да се създаде разпознаваем стандарт за двете общини.

Основни дейности: дизайн стандарт; типология на табелите; пилотни входни туристически точки; QR кодове/NFC; двуезичност; достъпност; план за поддръжка.

Партньори: МИГ и общините; съгласуване със собственици и компетентни органи.

Индикатори: брой оборудвани точки; дял на приоритетните обекти в системата; дефекти/сигнали; удовлетвореност.

Инвестиционен клас: Среден разход; поетапна реализация.

8.5.3. „Пещера – Брацигово за 48 часа“

Цел: Да се увеличи престоят чрез общ резервируем продукт.

Основни дейности: продуктов сценарий; партньорска мрежа; пакетиране на обекти, храна и настаняване; обща страница; пилотни продажби.

Партньори: МИГ, местен бизнес, музеи, оператори.

Индикатори: брой партньори; продадени/използвани пакети; среден престой; дял посещения в двете общини.

Инвестиционен клас: Нисък първоначален разход; висок потенциал за бързо тестване.

8.5.4. „Жива архитектурна школа – Брацигово“

Цел: Да превърне архитектурното наследство в целогодишен образователен и професионален продукт.

Основни дейности: тематични турове; демонстрации; работилници; дигитален архив; студентски практики; летни школи.

Партньори: Община Брацигово, музей, КАБ/професионални организации, университети, МИГ.

Индикатори: брой формати и участници; дни на престой; партньорски организации; създадено дигитално съдържание.

Инвестиционен клас: Нисък до среден разход; възможно модулно развитие.

8.5.5. „Карст и биоразнообразие – Снежанка“

Цел: Да надгради посещенията на пещерата с качествена природонаучна интерпретация и управление на натоварването.

Основни дейности: интерпретативно съдържание; информация за прилепи и карст; посетителски броячи; последна миля; образователни материали.

Партньори: Община Пещера, оператор, природозащитни и научни експерти.

Индикатори: посещения; участие в образователни модули; натоварване; състояние на чувствителни участъци.

Инвестиционен клас: Среден разход; физическите намеси след екологична и техническа проверка.

8.5.6. „Мрежа „Местен партньор“

Цел: Да задържи по-голяма част от туристическия разход в територията.

Основни дейности: критерии за участие; карта на услуги; местни продукти; работилници; резервации; обща визуална идентификация.

Партньори: МИГ, микро- и малък бизнес, читалища, производители.

Индикатори: брой партньори; резервируеми преживявания; местни продукти в туристическата мрежа.

Инвестиционен клас: Нисък разход; подходящ за пилотно стартиране.

8.6. Финансова рамка по инвестиционни класове

На този етап не е професионално да се фиксират конкретни бюджети без количествено-стойностни сметки, технически задания и проверка на допустимостта по конкретни процедури. За програмиране обаче може да се използва инвестиционна класификация, която помага за подреждане на действията.

Клас	Тип действия	Примери	Условие за стартиране
А – организационен	ниска капиталова интензивност	инвентар, стандарти, партньорска мрежа, съдържание	може да започне незабавно

Клас	Тип действия	Примери	Условие за стартиране
B – цифров/интерпретативен	ниска до средна	ГИС, уеб карта, аудио, QR кодове/NFC, образователни модули	ясно техническо задание и модел за поддръжка
C – малка инфраструктура	средна	табели, входни туристически точки, места за отдих, локални подобрения	собственост, разрешителни, теренен и екологичен одит
D – капиталова инвестиция	висока	значими реконструкции, посетителски центрове, транспортна инфраструктура	доказано търсене, проектна готовност, устойчив оператор и бюджет за жизнения цикъл

8.7. Матрица „проект – резултат – индикатор – доказателство“

Проект/марка	Очакван резултат	Индикатор	Източник за доказване
ГИС и инвентар	единна актуална база	% приоритетни обекти с валиден паспорт	административен регистър
Пилотни маршрути	безопасни и разбираеми продукти	брой теренно проверени маршрути; ползване	протоколи, броячи/аналитика
48-часов продукт	по-дълъг престой	ползвани пакети; нощувки при партньори	агрегирани партньорски данни
Жива архитектурна школа	целогодишно културно съдържание	брой формати/участници/партньори	регистрации и отчети
Местен партньор	повече местна стойност	брой активни партньори и резервируеми услуги	регистър на мрежата
Навигация	по-лесна ориентация	покрытие на приоритетните точки; сигнали	инвентар и система за сигнали
Климатично управление	по-безопасно ползване	време за реакция при риск/затваряне	оперативен дневник

8.8. Консолидирана програма за действие

Хоризонт	Задължителен минимум	Решение за преминаване към следващ етап
0–3 месеца	работна група; методика; структура на базата; списък на приоритетни обекти	приети отговорности и стандарт
3–6 месеца	инвентаризация; теренен одит; първа ГИС база; партньорска карта	верифицирана базова линия
6–12 месеца	публична карта; два пилотни продукта; единен информационен стандарт	данни от реални посетители и отчет за дефекти
12–24 месеца	малка инфраструктура по доказани дефицити; образователни и архитектурни програми	измерим ефект и осигурена поддръжка
24–48 месеца	селективни капиталови инвестиции и разширяване на мрежата	проектна готовност и доказано търсене

8.9. Индикативна инвестиционна рамка по класове

На този етап не е коректно да се посочват точни бюджети без количествено-стойностни сметки, технически задания и пазарно проучване. По-полезно е проектите да бъдат разделени в инвестиционни класове, които определят последователността на подготовката.

Клас	Тип дейности	Пример	Изисквана подготовка
A – организационен	данни, стандарти, партньорства, съдържание	ГИС модел, регистър, партньорска мрежа	техническо/експертно задание
B – малка намеса	табели, дигитални точки, малки места за отдих	пилотна навигация и входни туристически точки	собственост, дизайн, съгласуване, поддръжка
C – средна инвестиция	паркинг/достъп, посетителска инфраструктура, адаптация на обект	подобряване на ключова последна миля	проект, разрешителни, екологична проверка, КСС
D – значима инвестиция	нови посетителски обекти/големи реконструкции	само при доказана необходимост	прединвестиционно проучване, търсене, жизнен цикъл, пълна нормативна процедура

Препоръчителната последователност е A → B → селективно C. Проекти от клас D следва да се разглеждат едва когато има данни за търсенето и доказан дефицит, който не може да бъде решен с по-лека намеса.

8.10. Потенциални източници за проектно финансиране – принципна рамка

Финансирането трябва да следва проекта, а не проектът да се измисля според отворена процедура. Към всяка бъдеща кандидатура следва да се проверяват актуалните условия към датата на приема. Настоящият доклад не фиксира несигурни бъдещи приеми и бюджети.

Тип проект	Подходящ тип инструмент
местни услуги, микроинвестиции, партньорства	мерки/интервенции в рамките на СВOMP на МИГ при допустимост
публична туристическа и градска инфраструктура	общински инвестиционни програми; подходящи национални/европейски програми при конкретен прием
културно наследство и културни формати	инструменти за култура, наследство, регионално развитие и трансгранични/транснационални партньорства при допустимост
дигитализация и данни	програми за дигитален капацитет, иновации и административна модернизация при съответствие
природозащитни и образователни дейности	инструменти за биоразнообразие, околна среда, климат и екологично образование
професионални и образователни мрежи	университетски, образователни и международни партньорски програми

8.11. Принцип „без нова инфраструктура преди доказан дефицит“

Предлага се формален принцип за бъдещото програмиране: нов физически туристически обект или значима инфраструктура да се предлага само когато са изпълнени четири условия – доказан ресурс, доказано търсене или ясна целева група, установен дефицит в съществуващата система и осигурен модел за поддръжка. Това насочва ограничените публични средства към реални проблеми, а не към видими, но слабо използвани инвестиции.

- Първо: използване и подобряване на съществуващото.
- Второ: свързване на наличните ресурси.
- Трето: малки интервенции за достъп, безопасност и информация.

- Четвърто: капиталова инвестиция само след данни и прединвестиционна проверка.

8.12. Консолидирана проектна програма

Приоритет	Проект	Хоризонт	Предварителен клас
1	Инвентаризация + туристическа ГИС + паспорти	0–12 месеца	A
2	Единен информационен и навигационен стандарт	6–18 месеца	A/B
3	Пилотен продукт „Над и под земята“	3–12 месеца	A/B
4	Пилотен продукт „Майсторите на Брацигово“	3–12 месеца	A
5	Общ продукт „Пещера – Брацигово за 48 часа“	6–18 месеца	A
6	Теренна рехабилитация на избрани маршрути след одит	12–30 месеца	B/C
7	Мрежа „местен партньор“	0–18 месеца	A
8	Система за мониторинг на чувствителни природни ядра	6–24 месеца	A/B
9	Образователен продукт „Училище на терен“	6–18 месеца	A
10	Селективни капиталови инвестиции	след 18–24 мес. данни	C/D

8.13. Логическа рамка: проблем – интервенция – резултат – въздействие

Установен проблем	Интервенция	Непосредствен резултат	Средносрочно въздействие
Разпокъсана туристическа информация	единен ГИС, портал и стандарт	една проверена информационна база	по-лесно планиране и по-високо доверие
Кратък престой	48-часови и тематични продукти	свързани обекти, услуги и нощувки	по-голям местен туристически разход
Неравномерна видимост на ресурсите	йерархия на ядрата и тематични маршрути	по-добро разпределение на посетителите	намаляване на концентрацията и включване на повече населени места
Слаба измеримост	локална система от индикатори	годишна базова линия и мониторинг	инвестиции, основани на данни
Риск от неподдържана инфраструктура	инвестиционен филтър и жизнен цикъл	ясен оператор и бюджет за поддръжка	по-нисък риск от неработещи активи
Слаба връзка с местната икономика	партньорска мрежа и резервируеми услуги	повече местни участници в продукта	по-широко разпределена икономическа полза

8.14. Стандарт за проектна зрялост

За да се премине от идея към кандидатстване или възлагане, всеки проект следва да получи степен на зрялост. Така МИГ и общините могат да поддържат реалистичен проектен резерв, вместо списък от намерения без готовност.

Ниво	Състояние	Минимални доказателства
R0 – идея	описана потребност	проблем, целева група, предварителна връзка със стратегията
R1 – концепция	дефиниран обхват	ресурс, собственост – предварително установена, партньори, индикатори
R2 – предпроектна готовност	проверена приложимост	теренен одит, режими, варианти, приблизителен жизнен цикъл
R3 – проектна готовност	готовност за финансиране	необходими проекти/разрешителни/съгласувания, бюджет и оператор
R4 – изпълнение	договорена инвестиция	график, контрол, индикатори, план за комуникация
R5 – експлоатация	работещ актив/продукт	поддръжка, данни за използване, периодична оценка

8.15. Жизнен цикъл и пълна цена на туристическата инфраструктура

При оценка на проектите трябва да се разглежда не само строителната или доставната стойност, а общата цена за жизнения цикъл. Евтина първоначална инвестиция може да бъде неефективна, ако изисква непропорционална поддръжка, бързо остарява или няма оператор.

Разход	Примери	Кога се оценява
Капиталов	строителство, доставка, оборудване	преди кандидатстване
Оперативен	електроенергия, интернет, персонал, лицензи	преди избор на техническо решение
Поддръжка	ремонт, маркировка, почистване, растителност	годишен план
Актуализация	съдържание, карти, софтуер, цени/работно време	периодично
Подмяна	амортизирано оборудване, табели, устройства	по жизнен цикъл
Закриване/възстановяване	премахване на неработещ елемент и възстановяване на терена	при прекратяване

9. Екологична устойчивост, носимоспособност и климатичен риск

9.1. Климатична устойчивост и сезонно управление

Планинският и горски характер на значителна част от територията налага туристическото планиране да включва климатичен риск. Летните горещини и пожароопасността, интензивните валежи, ерозията, зимното заледяване и повреди по горската инфраструктура могат временно да променят допустимостта на даден маршрут.

Риск	Управленско решение
Екстремни горещини	летни маршрути с ранни часове, сенчести участъци, вода и ясни предупреждения

Риск	Управленско решение
Пожароопасност	динамични предупреждения; възможност за временно затваряне; алтернативни градски продукти
Интензивен валеж/ерозия	периодична инспекция и устойчиво отвеждане на водите при входни туристически точки
Заледяване/сняг	сезонна класификация на маршрутите и актуална информация
Бурелом/повредени дървета	процедура за сигнал, проверка и временно спиране на маршрут
Прекомерно натоварване	пренасочване към алтернативни точки и мониторинг на чувствителни участъци

9.2. Капацитет и носимоспособност

За природните ядра успехът не трябва да се измерва единствено чрез ръст на посещенията. При чувствителни обекти е необходимо да се определят праг на натоварване, допустими сезонни режими и механизъм за реакция. Носимоспособността следва да включва най-малко физически, екологичен, социален и управленски компонент.

Компонент	Контролен въпрос	Примерен индикатор
Физически	Може ли инфраструктурата да поеме потока безопасно?	паркиране, ширина/състояние на трасето, опашки
Екологичен	Има ли риск за местообитания, видове, почви или карст?	ерозия, отклонения от трасето, смущение, отпадъци
Социален	Натоварването създава ли конфликт с местната общност?	сигнали, шум, нерегламентирано паркиране
Управленски	Има ли ресурс за контрол и поддръжка?	време за реакция, бюджет, честота на инспекции

9.3. Управление на природните ресурси чрез зонироване на туристическото използване

При чувствителните природни ядра се предлага функционално зонироване според допустимото туристическо натоварване. Конкретните граници могат да бъдат определени само след проверка на действащите режими и теренна експертиза.

Зона	Режим на туристическо използване	Тип интервенции
A – интензивен посетителски вход	концентрирано приемане и ориентация	паркиране, информация, WC, управление на потока
B – управляван маршрут	движение по определено трасе	маркировка, минимална безопасност, интерпретация
C – чувствителна зона	ограничено или сезонно посещение	предимно информационни мерки; без стимулиране на масов поток
D – зона без туристическо насърчаване	при режим/риск, несъвместим с посещения	липса на маркетинг; контрол и опазване

Този модел е особено подходящ за защитени територии, местообитания и участъци с ерозионен, пожарен или друг природен риск. Туристическата карта не трябва да показва всяка природна ценност като място за посещение.

9.4. Климатичен протокол за туристически маршрути

Събитие	Тригер за проверка	Действие
Гореща вълна	официално предупреждение/висок пожарен риск	предупреждение, препоръчани часове, възможно ограничаване на маршрут
Силен валеж	интензивен валеж или сигнал за повреда	инспекция на ерозионни и водни участъци
Силен вятър/буря	официално предупреждение	проверка за паднали дървета и опасни клони
Сняг/заледяване	зимни условия	сезонен статус и предупреждение за оборудване
Пожар	официална информация	незабавно затваряне/пренасочване според компетентните органи
Инцидент/повреда	сигнал от посетител/оператор	временен статус „предупреждение“ до проверка

10. Управление, мониторинг и план за изпълнение

10.1. Управление, мониторинг и индикатори

Необходим е постоянен цикъл: данни → анализ → приоритет → проект → изпълнение → измерване → актуализация. Препоръчва се ежегоден кратък „Туристически обзор Пещера – Брацигово“.

Индикатор	Базова линия	Целева посока	Честота
Паспортизирани обекти	инвентаризация	100% от приоритетните	годишно
Проверени маршрути	теренен одит	постепенно увеличение	6 месеца
Двуетична актуална информация	инвентаризация	пълно покритие на основните обекти	годишно
Средна продължителност на престоя	да се установи	увеличение	годишно
Посещения и в двете общини	нов индикатор	увеличение	годишно
Сезонна концентрация	да се установи	намаляване	годишно
Състояние на маршрутите	теренен одит	намаляване на критичните дефекти	пролет/есен
Местни партньори	да се установи	увеличение	годишно
Удовлетвореност	стандартизирана анкета	подобряване	годишно

10.1.1. Координация

МИГ може да координира общия информационен стандарт и портфолиото от интегрирани продукти, без да изнемва правомощията на общините и операторите. Общините отговарят за публичната инфраструктура; музеите – за експертното съдържание; природозащитните и горските структури – за режимите; бизнесът – за резервируемите услуги; читалищата и общностите – за живото наследство.

Подходяща е малка работна група „Туристическа територия Пещера – Брацигово“, която да заседава поне два пъти годишно и да поддържа списък с конкретни задачи, срокове и отговорни лица.

10.2. Индикативна програма за изпълнение 2026–2030

Етап	Период	Основни действия	Резултат
I. Базова готовност	0–6 месеца	инвентар, ГИС модел, теренен одит, стандарт за маршрути и навигация	единна база за решения
II. Пилотиране	6–18 месеца	2–3 пилотни маршрута, общ портал, QR кодове/NFC, 48-часов продукт	тестван модел и първи данни
III. Мащабиране	18–36 месеца	малка инфраструктура, нови партньори, образователни продукти, събитийно пакетиране	разширена мрежа
IV. Консолидация	36–48 месеца	оценка, корекции, селективни по-големи инвестиции	устойчива система с доказана ефективност

10.3. Препоръчителна структура на годишния туристически обзор

- кратко резюме на годината и основни промени;
- капацитет и активност на туристическата инфраструктура;
- посещения на ключови обекти и маршрути;
- сезонност и продължителност на престоя, когато има надеждни данни;
- събития и ефект върху посещаемостта;
- състояние на маршрутите и инфраструктурата;
- сигнали, рискове и екологични наблюдения;
- изпълнение на проектите и индикаторите;
- приоритети за следващата година.

Обзорът следва да бъде кратък и стандартизиран. Целта му не е рекламна, а управленска – да показва какво се е променило и защо следващите инвестиции са необходими.

10.4. Прецизирани препоръки за първите 12 месеца

№	Действие	Резултат до края на периода
1	Назначаване на координатор/работна група за общата туристическа система	ясна отговорност и календар
2	Пълна инвентаризация на ресурси, маршрути, услуги и събития	верифицирана база данни
3	Теренен одит на приоритетните маршрути	списък: годен / нужда от намеса / временно неподходящ
4	Приемане на стандарт за туристическа информация и навигация	единен технически и съдържателен стандарт
5	Създаване на ГИС и публична уеб карта – първа версия	общ официален информационен слой
6	Разработване и тестване на 2 пилотни интегрирани продукта	реални потребителски данни и обратна връзка
7	Създаване на партньорска мрежа от местни услуги	включване на местната икономика
8	Определяне на базови индикатори и начин на събиране	измеримост от първата година

№	Действие	Резултат до края на периода
9	План за поддръжка и реакция при сигнали	намаляване на дефектите и рисковете
10	Годишен публичен обзор	прозрачност и база за следващо програмиране

10.5. Управленска карта: кой за какво отговаря

Функция	Водеща роля	Партньори	Исходен продукт
Обща туристическа база данни	МИГ	общини, оператори, музеи	GIS/регистър
Публична инфраструктура	общините	собственици, експлоатационни дружества	достъп, паркиране, санитарни решения, навигация
Културна интерпретация	музеи/културни институции	историци, архитекти, читалища	проверено съдържание
Природна интерпретация	компетентни природозащитни/научни експерти	общини, оператори	режими, образователно съдържание
Маршрути и безопасност	собственик/оператор според трасето	туристически дружества, общини, експерти	паспортирани и поддържани трасета
Резервируеми услуги	бизнесът	МИГ, туристически посредници	пакети и услуги
Маркетинг на общата дестинация	МИГ + общини	бизнес, културни институции	общ портал и кампании
Мониторинг	МИГ	всички доставчици на данни	годишен туристически обзор

10.6. Протокол за фактологична валидност и актуализация

- Откъде пристигате?
- Колко дни ще останете в района?
- Кои обекти в Пещера и Брацигово посетихте или планирате да посетите?
- Как научихте за дестинацията?
- Къде нощувате? (населено място, без лични данни)
- Кои услуги използвахте – храна, водач, местен продукт, събитие?
- Колко лесно намерихте актуална информация и се ориентирахте?
- Имаше ли проблем с достъп, паркиране, маркировка или работно време?
- Кое преживяване бихте препоръчали?
- Какво липсваше?

Въпросникът следва да бъде кратък и доброволен. Не е необходимо събиране на имена, телефони или други лични данни за целите на базовия туристически мониторинг.

10.7. Управленски план за първите 100 дни

Ако докладът бъде приет като работна рамка, първите сто дни не следва да започват с капиталово строителство. Те трябва да създадат данните и организационната готовност, без които следващите инвестиции ще останат фрагментирани.

Период	Действие	Конкретен резултат
Дни 1–20	определяне на координатор и контактни лица от двете общини	работна структура и календар

Период	Действие	Конкретен резултат
Дни 1–30	утвърждаване на паспортите за обект и маршрут	единен стандарт
Дни 20–60	инвентаризация на приоритетните обекти и услуги	първа ГИС база
Дни 30–75	теренен одит на 3–5 приоритетни маршрута/връзки	доклад за годност и необходими намеси
Дни 45–80	покана към местен бизнес и културни институции	партньорска мрежа
Дни 60–90	разработване на два пилотни продукта	готови сценарии, логистика и информация
Дни 80–100	пилотно тестване с малки групи и анкета	първи реални данни и корекции

10.8. Регистър на рисковете за изпълнението

Риск	Вероятен ефект	Превенция/реакция
Няма постоянен координатор	разпадане на общата система	формално определена отговорност и календар
Данните не се актуализират	загуба на доверие	собственик на всяко поле и дата за проверка
Партньорите не споделят данни	невъзможен мониторинг	минимален доброволен агрегат и ясна полза за участниците
Прекомерно строителство	разходи и екологичен натиск	инвестиционен филтър и поетапност
Маршрут е рекламиран без проверка	риск за посетителя	задължителен теренен протокол
Двете общини комуникират отделно	общият продукт остава формален	един календар, портал и продуктови пакети
Сезонен/климатичен инцидент	временно отпадане на продукт	динамичен статус и предварително разработен План Б

10.9. Табло за управление – 12 основни индикатора

Индикатор	Базова линия	Целеви принцип
Паспортизирани приоритетни обекти	установява се в началото	100% от водещите ресурси
Теренноверифицирани маршрути	установява се	само проверени маршрути в публичната система
Обекти с актуална информация	установява се	максимално висок и проследим дял
Партньори в общата мрежа	0/установява се	устойчив годишен ръст при запазено качество
Интегрирани резервируеми продукти	ограничени/установява се	минимум 2 пилотни
Посетители, ползвали и двете общини	липсва база	годишно нарастване след базова година
Средна продължителност на престоя	установява се	нарастване без свръхнатоварване
Посещения извън пиков сезон	установява се	по-равномерно разпределение
Участие на местен бизнес	установява се	по-широка местна верига на стойността
Сигнали за инфраструктура	установява се	по-кратко време за реакция

Индикатор	Базова линия	Целеви принцип
Чувствителни обекти с мониторинг	установява се	100% от определените чувствителни точки
Удовлетвореност	установява се чрез обща анкета	проследяване по продукт и сезон

10.10. Управленски модел: координация без създаване на излишна структура

За общата туристическа система не е задължително създаването на ново юридическо лице. В началния етап по-ефективен може да бъде договорен координационен модел между МИГ, двете общини и ключови оператори, с ясно определени функции и един координатор.

Функция	Водеща роля	Участници
Стратегическа координация	МИГ/съвместен управленски формат	двете общини, културни и туристически оператори
Данни и GIS	определен администратор	общини, оператори, партньори
Маршрути и терен	собственик/компетентна организация според трасето	туристически дружества, горски/природозащитни органи при приложимост
Културно съдържание	музеи/културни институции	читалища, експерти, общини
Бизнес мрежа	МИГ/координатор	настаняване, храна, производители, услуги
Годишен мониторинг	координатор	всички доставчици на индикатори

10.11. Годишен цикъл на управление

Период	Основна задача
Януари–февруари	анализ на предходната година; актуализация на партньори, работно време и проектен резерв
Март–април	теренни проверки след зимата; подготовка на пролетно-летния сезон
Май–септември	оперативен мониторинг; посетителски данни; бърза реакция при рискове
Октомври–ноември	оценка на маршрути, събития и партньорска мрежа; проектно програмиране
Декември	годишен туристически обзор и управленски решения за следващата година

10.12. План за доказване на ефекта през първите две години

Момент	Какво трябва да е доказано
Месец 6	пълна базова инвентаризация; приети стандарти; определени пилоти
Месец 12	работеща първа версия на GIS; минимум два тествани продукта; базови индикатори
Месец 18	реални данни за посетителско поведение; функционираща партньорска мрежа; корекции по пилотите

Момент	Какво трябва да е доказано
Месец 24	решение кои продукти да се мащабират и кои инвестиции от клас С да преминат към подготовка

10.13. Независима оценка на изпълнението

При по-значим публичен ресурс е целесъобразно на всеки две или три години да се извършва независима оценка. Тя следва да проверява не броя произведени материали, а реалния ефект: актуалност на системата, използване на продуктите, икономическо участие на местния бизнес, състояние на маршрутите, екологични сигнали и удовлетвореност.

Оценката трябва да може да препоръча и прекратяване на неефективен продукт. Устойчивото управление включва не само създаване, но и способност за отказ от решения, които не работят.

11. Достъпност, качество и партньорска мрежа

11.1. Достъпност и универсален дизайн

Достъпността трябва да бъде разглеждана като качество на продукта, а не като формално изискване. Планинският релеф означава, че не всеки обект може да бъде физически достъпен за всеки посетител. Затова правилният подход е честно описание на ограниченията и разработване на равностойни алтернативи.

- публикуване на точни данни за наклон, стъпала, настилка, ширина и места за почивка;
- обособяване на достъпни градски културни маршрути в Пещера и Брацигово там, където средата позволява;
- виртуално/аудиовизуално представяне на труднодостъпни природни обекти;
- контрастни табели, четлив шрифт, аудио съдържание и субтитри;
- информация за достъпни санитарни възли и паркиране;
- включване на достъпността като задължително поле в паспорта на всеки обект.

11.2. Протокол за фактологична валидност и актуализация

Поле	Съдържание за попълване
ID	уникален код
Наименование	официално и туристическо наименование
Тип	природен / културен / услуга / събитие / инфраструктура
Местоположение	населено място, координати
Собственост/оператор	проверени данни
Статут/режим	културна ценност, защитена територия/зона и др.
Достъп	път, паркинг, пеша, велосипед, обществен транспорт
Достъпност	мобилност, зрение, слух; ограничения
Работно време	с дата на проверка
Контакт	официален източник
Продължителност	типично време за посещение
Капацитет	ако е приложимо

Поле	Съдържание за попълване
Сезонност	ограничения и препоръчителни периоди
Рискове	безопасност, пожар, метеорология
Услуги	WC, вода, храна, водач, магазин
Интерпретация	основни теми и налични езици
Свързани обекти	следващи точки в продукта
Последна проверка	дата, лице/организация

11.3. Протокол за фактологична валидност и актуализация

Поле	Съдържание за попълване
Код и име	уникален идентификатор и продуктово име
Тема	кратко обещание към посетителя
Начало/край	координати и логистика
Трасе	проверен GPX/KML
Дължина/деневелация	измерени стойности
Време	чисто движение + препоръчително време с посещения
Трудност	ясна стандартизирана скала
Настилка	асфалт, горски път, пътека и др.
Сезон	препоръчителен период и ограничения
Режими	собственост и природозащитни/други ограничения
Рискове	опасни участъци и правила
Вода/WC	точки и сезонност
Достъпност	ограничения и алтернативи
Маркировка	тип, състояние, отговорник
Интерпретативни спирки	тема и съдържание
Поддръжка	организация и периодичност
Последен теренен одит	дата и протокол

12. Позициониране, маркетинг и местна добавена стойност

12.1. Маркетингова архитектура на дестинацията

Не се препоръчва заличаване на имената Пещера и Брацигово зад нов изкуствен бранд. И двете имена имат собствена идентичност. Общото ниво трябва да служи като рамка за ориентация и пакетирание, а не като заместител на местните марки.

Ниво	Примерна функция
МИГ „Пещера – Брацигово“	общ портал, карта, маршрути, календар, стандарти и партньорска мрежа
Пещера	природа, карст, „Снежанка“, градски ресурси, Св. Константин
Брацигово	архитектура, майсторство, история, музей, Равногор–Атолука
Тематични продукти	„Каменният поток“, „Карст и гори“, „Памет и свобода“, „Бавни Родопи“

Комуникацията трябва да бъде продуктова: вместо общи послания от типа „богата природа и история“ да се показват конкретни причини за посещение, реална продължителност, трудност, сезон, цена/резервация, възможност за храна и следваща активност.

12.2. Сценарии за развитие до 2030 г.

Сценарният подход позволява да се оцени не само какво може да бъде изградено, а какъв тип туристическа система би възникнала при различни управленски решения.

Сценарий	Характеристика	Вероятен резултат
A. Инерционен	отделни проекти без общ стандарт; събития и обекти се рекламират самостоятелно	запазване на краткия престой, фрагментирана информация и неравномерна поддръжка
B. Координиран	общ ГИС, стандарти, пилотни маршрути, партньорска мрежа и годишен мониторинг	по-добра свързаност, постепенно увеличение на престоя и местния разход
C. Инвестиционно ускорен	координиран модел + селективни капиталови инвестиции след доказано търсене	по-висок капацитет и видимост при контролируем риск
D. Неконтролирано разрастване	множество физически намеси без мониторинг, поддръжка и екологичен филтър	разходи за поддръжка, деградация на ресурси и ниска устойчивост

За територията е най-рационален сценарий В като базов модел, с преминаване към отделни елементи на сценарий С само там, където данните покажат търсене, има проектна готовност и е осигурена дългосрочна поддръжка.

12.3. Допълнителен експертен извод

Съществената промяна, която настоящият доклад предлага, е преминаване от управление на „забележителности“ към управление на туристическа система. При първия подход публичният сектор поддържа отделни обекти и периодически финансира нови. При втория се управляват връзките между обектите, достъпът, информацията, престоят, местният икономически ефект и състоянието на ресурсите. Именно вторият подход е по-подходящ за малка територия с разнообразни, но пространствено близки ресурси.

За Пещера и Брацигово конкурентното предимство не е мащабът. То е възможността в рамките на кратко пътуване да се комбинират карстова природна среда, археология, възрожденска архитектура, историческа памет, планинска рекреация и местни общности. Ако тази близост бъде превърната в лесно разбираеми и надеждно управлявани продукти, територията може да увеличи стойността на съществуващия поток без необходимост от масов туризъм.

12.4. Стратегическо надграждане: туристическа система с измерима териториална стойност

След ресурсния, продуктовия и управленския анализ следващата стъпка е да се дефинира как туристическата система ще създава измерима стойност за територията. Туризмът не следва да се разглежда самостоятелно, а като инструмент за поддържане на услуги, културни институции, публична среда, местно предприемачество и разпознаваемост на Пещера и Брацигово.

Ключовият принцип е „повече стойност от всяко посещение, а не непременно повече посещения на всяка цена“. При чувствителни природни ресурси това е и екологично по-устойчивата посока. Удължаването на престоя, използването на местни услуги и разпределянето на потока между различни ядра могат да увеличат местния ефект без пропорционално увеличаване на натиска върху един обект.

13. Рискове, условия за приложимост и критерии за приемане

13.1. Рискове и условия за приложимост

Риск	Последица	Превенция
Изграждане без поддръжка	амортизация и негативен образ	собственик, бюджет и график за поддръжка за всеки проект
Дигитализация без актуализация	остаряла информация	един източник на данни и отговорни редактори
Маршрути без проверка	правни и безопасностни проблеми	теренен и правен одит
Еднакъв маркетинг	загуба на идентичност	ясна специализация на ядрата
Фокус само върху брой посетители	натоварване без местна полза	индикатори за престой, разход и състояние
Зависимост от събития	краткотраен ефект	целогодишни продукти
Недостиг на кадри	ниско качество	обучения и партньорства с училища/университети

13.2. Експертни бележки за окончателизация преди официално представяне

Преди окончателно предаване се препоръчват три проверки. Първо, всички трасета и конкретни физически намеси да бъдат теренно верифицирани; настоящият документ формулира концепция, а не замества технически проект. Второ, статутът на всеки защитен природен и културен обект да бъде проверен в актуалния официален регистър към датата на инвестиционното намерение. Трето, за статистическата част да се фиксира един от два възможни принципа: „данни, публикувани до 30.06.2026 г.“ или „данни, отнасящи се за периода до 30.06.2026 г., независимо от по-късната дата на публикуване“. В настоящата версия е приложен по-строгий първи принцип.

Това разграничение е съществено за професионалната коректност. Например НСИ публикува данните за май 2026 г. на 10.07.2026 г., а за юни – на 12.08.2026 г.; следователно те не са били налични към 30.06.2026 г. и не са използвани като текуща информационна база в настоящия доклад.

13.3. Критерии за приемане на доклада като работещ управленски инструмент

- всички фактически твърдения, които могат да се променят във времето, имат източник и дата на проверка;
- няма маршрут, представен като действащ, без теренна верификация;
- няма инвестиционна идея без определен бъдещ оператор и модел за поддръжка;
- природните ресурси са разглеждани едновременно като туристически актив и като обект на опазване;

- двете общини са анализирани с общи критерии, но без заличаване на различията им по профил;
- статистиката за област Пазарджик не се представя като статистика за МИГ;
- проектите могат да бъдат проследени чрез индикатори и доказателства;
- документът позволява ежегодна актуализация, без да се пренаписва изцяло.

13.4. Финална управленска теза

Туристическата конкурентоспособност на МИГ „Пещера – Брацигово“ не зависи от създаването на една нова „голяма атракция“. По-устойчивият модел е съществуващите силни ресурси да бъдат свързани в ясна пространствена и продуктова система, която увеличава времето на престой, разпределя посетителите между двете общини, създава местен икономически ефект и същевременно поставя граници пред натоварването на чувствителните природни места.

В този модел Пещера и Брацигово не са конкуриращи се центрове. Различният им профил е предимство: природно-карстовите, археологическите и обслужващите функции на Пещера могат да се комбинират с архитектурната, историческата и професионално-образователната специализация на Брацигово. Общата система трябва да направи тази допълняемост видима и лесна за използване от посетителя.

Следователно първият критерий за успех през следващите години следва да бъде не „колко нови обекта са изградени“, а „колко по-добре работи територията като единна дестинация“. Това е измеримо чрез престоя, използването на повече от един обект, участието на местния бизнес, качеството на информацията, състоянието на ресурсите и удовлетвореността на посетителите.

14. Заключение и управленски препоръки

14.1. Заключение

МИГ „Пещера – Брацигово“ има реална възможност да развие туристически продукт с по-висока стойност от простия сбор на съществуващите обекти. Налице са разпознаваем природен обект, планински и горски територии, защитени зони, възрожденска архитектура, музейни фондове, силна историческа идентичност, активни читалища и събития и близост до големи градски пазари.

Критичният въпрос е управленски. Ако ресурсите се представят поотделно, посещенията ще останат фрагментирани. Ако бъдат свързани чрез общ пространствен модел, качествена информация, маршрути, местни услуги и измерими стандарти, територията може да се позиционира като компактна родопска дестинация за природа, култура, знание и бавен туризъм.

Предложеният подход е модулен: първо нискоразходни действия – инвентаризация, ГИС, стандарти, съдържание и пилотни маршрути; след доказване на търсенето – по-големи инвестиции. Така публичният ресурс се насочва към решения, които могат да бъдат поддържани, измервани и надградени.

Най-силният бъдещ резултат не е отделна нова атракция, а работеща система, в която посетителят разбира какво може да преживее, местният бизнес знае как да се включи, общините разполагат с данни за решения, а природното и културното наследство се използват без да се обезценяват.

14.2. Консолидирана експертна препоръка

Най-важната промяна в подхода е преходът от управление на отделни туристически обекти към управление на туристическа система. За МИГ „Пещера – Брацигово“ това означава обща информационна инфраструктура, съвместими стандарти, различима функция на всяко ядро, продуктово свързване между двете общини и инвестиции, подчинени на реални данни.

В краткосрочен план най-висока възвръщаемост на публичното усилие могат да дадат инвентаризацията, теренната верификация, общият ГИС, качествената интерпретация и два или три пилотни продукта. Тези

действия са сравнително по-леки като инвестиция, но създават основата за правилно насочване на бъдещите капиталови разходи.

В средносрочен план акцентът следва да бъде върху удължаването на престоя и увеличаването на местната икономическа полза. Показателят за успех не е максимален брой посетители на всяка цена, а по-добре разпределени във времето посещения, използване на повече от един ресурс, участие на местни услуги и запазено качество на природната и културната среда.

По този начин туристическото развитие може да изпълнява по-широка териториална функция: да подкрепя местния бизнес, културните институции и читалищата, да създава образователни възможности, да подобрява публичната среда и да дава икономически аргумент за поддържане на наследството, без да превръща чувствителните ресурси в обект на неконтролирано потребление.

14.3. Разширено заключение: модел за дестинация, която може да се управлява

Предложеният модел измества фокуса от инвентаризацията на забележителности към управлението на връзките между тях. Това е съществена разлика между територия с туристически ресурси и функционираща дестинация. Пещера и Брацигово разполагат с различни, но допълващи се основания за посещение; стратегическата задача е посетителят да разбере тази допълняемост още преди пътуването и да може лесно да я използва на място.

Системата трябва да бъде достатъчно лека, за да може да се поддържа от местните институции, и достатъчно структурирана, за да позволява проектно финансиране, мониторинг и професионална актуализация. Затова приоритет са стандартите, данните, теренната проверка и пилотирането, а не незабавното изграждане на нови обекти.

При последователно прилагане тази рамка позволява бъдещите решения да бъдат защитими с данни: къде има реално търсене, къде има инфраструктурен дефицит, кои продукти удължават престоя, кои местни услуги участват и къде туристическото натоварване трябва да бъде ограничено. Именно тази способност за измерване и корекция превръща документа от еднократен анализ в дългосрочен управленски инструмент.

15. Източници, верификация и технически приложения

15.1. Източници и бележки за данните

1. Сдружение „МИГ Пещера – Брацигово“. Стратегия за BOMP 2023–2027; официално представена на 04.03.2026 г.; предоставен файл [Strategi23_27.pdf](#).
2. Сдружение „МИГ Самоков“. Доклад „Разработване на концепция за изграждане, подобряване и разнообразяване на туристически маршрути и развитие на туристически зони...“, 2018 г. – използван като пример за предмет и тип разработка.
3. Национален статистически институт. Население по области, общини, местоживееене и пол; окончателни данни за 2025 г., публикувани 29.04.2026 г.; средногодишно население по общини.
4. Община Пещера. План за интегрирано развитие 2021–2027; материали по междинната оценка и изменението на ПИРО през 2025 г.
5. Община Брацигово. План за интегрирано развитие 2021–2027 г.
6. Министерство на туризма. Официална туристическа информация за пещера „Снежанка“.
7. Министерство на културата. Материали за Международния архитектурен форум „Брацигово – Каменният поток на времето“.
8. Областна администрация Пазарджик. Профил на община Брацигово.

9. РИОСВ – Пазарджик и данните, цитирани в СВОМР, за защитени територии и защитени зони.

Бележка: За показатели, за които към информационния хоризонт не е установена надеждна и съпоставима общинска статистика, не са въвеждани оценъчни стойности. Те са включени като показатели за бъдеща базова инвентаризация и мониторинг.

15.2. Допълнение към източниците и верификацията

При надграждането са използвани допълнително официални публични източници. Министерството на туризма включва последователно Брацигово и Пещера в културно-исторически маршрут през региона, което подкрепя тезата за общ туристически коридор. Официалната страница на Министерството за пещера „Снежанка“ потвърждава дължината от 145 m, разнообразието от пещерни образувания, четири вида прилепи и целогодишния посетителски режим. НСИ поддържа месечна система за местата за настаняване; към 30.06.2026 г. са налични публикации за първите месеци на 2026 г., но без да се приема автоматично, че всяка публикувана таблица позволява надеждна общинска разбивка за двете малки общини.

Официалните материали на община Пещера показват, че през 2025 г. е извършена междинна оценка и процедура по изменение на ПИРО 2021–2027. Това следва да се отчита при бъдещо проектно програмиране, така че туристическите инвестиции да бъдат синхронизирани с актуализираната общинска инвестиционна рамка, а не да се развиват паралелно на нея.

Забележка за времевия обхват: събития и публикации след 30.06.2026 г. не са използвани за описание на състоянието към първото полугодие на 2026 г. Когато по-късно публикуван източник удостоверява по-стар административен акт, самият акт следва да се проверява по датата на приемането му преди включване в окончателната фактологична база.

15.3. Допълнителни проверени източници

1. Община Пещера. Програма за развитие на туризма за периода 2017–2020 г. – историческа база за съществуващи/планирани пешеходни маршрути; използва се само след разграничаване от актуалното им теренно състояние.
2. Община Пещера. Туристическа информация – категории ресурси: антропогенни ресурси, архитектурни обекти, религиозни обекти, музеи, пещери, резервати, достъп и настаняване.
3. Министерство на туризма. Регионален културно-исторически маршрут №62: Пловдив – Кричим – Брацигово – Пещера (Перистера и Снежанка) – Батак – Цигов чарк – Ракитово – Дорково – Велинград – Пазарджик – Пловдив.
4. НСИ. Места за настаняване – месечни прессъобщения: към 30.06.2026 г. налични до април 2026 г.; май 2026 е публикуван на 10.07.2026 г., юни 2026 – на 12.08.2026 г.
5. НСИ. Годишни данни за дейността на местата за настаняване през 2025 г.; обхватът включва категоризирани места с 10 и повече легла.

15.4. Допълнение към статистическите източници

Национален статистически институт, ТСБ Юг – ОСИ Пазарджик: „Дейност на местата за настаняване в област Пазарджик през май 2025 година“ – 120 места за настаняване с 10 и повече легла, 7 957 легла и 77 564 нощувки.

Национален статистически институт: „Места за настаняване – юни 2025 година“ – за област Пазарджик 123 места за настаняване, 8 006 легла и 81 052 нощувки.

Национален статистически институт, ТСБ Юг – ОСИ Пазарджик: „Дейност на местата за настаняване в област Пазарджик през януари 2026 година“ – 120 места за настаняване, 8 035 легла и 89 432 нощувки. Данните са използвани единствено като областен контекст, а не като стойности за МИГ.

15.5. Допълнение към библиографската и статистическата база

Национален статистически институт – ТСБ Юг, ОСИ Пазарджик. „Дейност на местата за настаняване в област Пазарджик през януари 2025 година“, публикувано 27.03.2025 г.: 119 места за настаняване с 10 и повече легла, 7 890 легла и 93 427 реализирани нощувки.

Национален статистически институт – ТСБ Юг, ОСИ Пазарджик. „Дейност на местата за настаняване в област Пазарджик през май 2025 година“, публикувано 29.07.2025 г.: 120 места за настаняване, 7 957 легла и 77 564 нощувки; обща заетост на леглата 31,1%; приходи от нощувки 7 355 940 лв.

Методологична бележка: горните стойности са за област Пазарджик и се използват единствено като регионален контекст. Те не се пренасят към територията на МИГ и не се използват за изчисляване на местни дялове без официална общинска статистика.

15.6. Проверени статистически източници – допълнение

НСИ, „Места за настаняване – януари 2026 година“, публикувано 11.03.2026 г.; за област Пазарджик: 120 функционирали места с 10 и повече легла, 8 035 легла и 89 432 нощувки.

НСИ, „Места за настаняване – февруари 2026 година“, публикувано 14.04.2026 г.; за област Пазарджик: 117 места, 7 876 легла и 92 327 нощувки.

НСИ, „Места за настаняване – март 2026 година“, публикувано 13.05.2026 г.; за област Пазарджик: 126 места, 8 249 легла и 90 655 нощувки.

НСИ, „Места за настаняване – април 2026 година“, публикувано на 11.06.2026 г.; за област Пазарджик: 117 места, 7 983 легла и 80 384 нощувки.

Община Пещера, „Програма за развитие на туризма за периода 2017–2020 г.“ – използвана единствено като историческа и планова база; описаните в нея маршрути и намерения не се приемат автоматично за актуално състояние през 2026 г.

15.7. Източници и фактологични уточнения към надграждането

Министерство на туризма. Маршрут, включен в официален въпросник за правоспособност на екскурзоводи: Пловдив – Кричим – Брацигово – Пещера (крепост „Перистеря“ и пещера „Снежанка“) – Батак – Цигов чарк – Ракитово – Дорково – Велинград – Пазарджик – Пловдив. Източник: https://www.tourism.government.bg/sites/tourism.government.bg/files/uploads/rtd/zapoved_vaprosnik.pdf

Община Пещера. Официална туристическа информация и материали за крепост „Перистеря“, пещери, резервати, музеи, религиозни и архитектурни обекти. Източник: <https://www.peshtera.bg/>

Община Пещера. Планови материали, в които развитието на специализирана инфраструктура за туристически ресурси и транспортен достъп до туристически обекти е включено като мярка. Тези материали се използват като планов контекст, а не като доказателство за изпълнена инвестиция.

НСИ. Месечно статистическо изследване на местата за настаняване; обхваща категоризирани хотели, къмпинги и други места за краткосрочно настаняване с 10 и повече легла, функционирали през съответния отчетен период. Регионалните данни за област Пазарджик се използват само като контекст.

Методологична бележка: уеб страници на институции, които са технически обновени след 30.06.2026 г., не се използват за доказване на ново състояние след тази дата. При необходимост се използва съдържанието на по-ранния акт/документ и се отчита неговата собствена дата.

15.8. Протокол за фактологична валидност и актуализация

Настоящата финална редакция е разработена с информационен хоризонт 30.06.2026 г. При статистическите показатели е приложен строгият принцип „публикувано и достъпно към 30.06.2026 г.“. Поради това данни за май и юни 2026 г., публикувани от НСИ след тази дата, не са включени в базовата статистическа картина, независимо че се отнасят за първото полугодие.

Проверено е, че НСИ публикува данните за април 2026 г. на 11.06.2026 г. За област Пазарджик през април са отчетени 117 функционирали места за настаняване с 10 и повече легла, 7 983 легла и 80 384 реализирани нощувки. Тези данни са използвани единствено като областен контекст и не се приписват на територията на МИГ.

Проверено е и наличието на регионален туристически маршрут на Министерството на туризма, който последователно включва Брацигово и Пещера, в т.ч. крепост „Перистеря“ и пещера „Снежанка“. В доклада този факт служи като институционална опора за концепцията за свързано позициониране, но не се използва като доказателство за актуално състояние на конкретни трасета или услуги.

Всички концептуални маршрути в доклада следва да се приемат като проектна рамка до извършване на теренна проверка. Преди публично публикуване на трасе е необходимо да бъдат потвърдени проходимостта, собствеността, маркировката, безопасността, сезонните рискове и приложимите режими по законодателството за защитените територии, биологичното разнообразие и културното наследство.

При последваща актуализация на доклада се препоръчва всяка променлива информация да се поддържа с три задължителни атрибута: източник, дата на проверка и отговорна организация. Исторически документи и по-стари програми могат да бъдат използвани за проследяване на намерения и развитие, но не следва да доказват автоматично текущо състояние.

15.8.1. Финален източников минимум

- Стратегия за ВОМР на МИГ „Пещера – Брацигово“ 2023–2027, окончателна версия, приета от Общото събрание на 28.04.2025 г.
- Национален статистически институт – месечна статистика за местата за настаняване; публикации, налични към 30.06.2026 г.
- Министерство на туризма – регионални туристически маршрути и Национален туристически регистър, когато е приложимо.
- Община Пещера – официални планови, туристически и програмни документи.
- Община Брацигово – официални планови, туристически и културни документи.
- МОСВ, ИАОС и РИОСВ – официални регистри и режими за защитени територии и защитени зони.
- Министерство на културата и компетентните регистри – статут на недвижимото културно наследство.

15.8.2. Статус на документа

Докладът е стратегическа и експертно-аналитична основа за програмиране, проектна подготовка и последващи теренни задания. Той не замества инвестиционен проект, устройствена процедура, екологична оценка/оценка за съвместимост, съгласуване по Закона за културното наследство или друг приложим разрешителен режим.